

Міністерство освіти та науки України
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економічних відносин та фінансів

Кафедра обліку, аудиту та оподаткування

УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ
В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ

Методичні вказівки
до самостійного вивчення дисципліни

здобувачам третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
денної та заочної форм навчання
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальності 073 «Менеджмент»

Харків
2024

Міністерство освіти та науки України

ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економічних відносин та фінансів

Кафедра обліку, аудиту та оподаткування

УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ
В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ

Методичні вказівки
до самостійного вивчення дисципліни

здобувачам третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
денної та заочної форм навчання
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальності 073 «Менеджмент»

Затверджено
рішенням Навчально-методичної ради
ФЕВФ ДБТУ
Протокол №5 від 26.01.2024 р.

Харків
2024

УДК 316(422)

Р 49

Схвалено
на засіданні кафедри обліку, аудиту та оподаткування

Протокол №6

від 24.01.2024 р.

Рецензенти:

Крюкова І.О., доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри обліку і оподаткування Одеського державного аграрного університету;

Антощенкова В.В., доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри глобальної економіки Державного біотехнологічного університету.

Р 49 Управління змінами в соціально-економічних системах: методичні вказівки до самостійного вивчення дисципліни здобувачам третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент» / ДБТУ; уклад.: Н.І. Рижикова, С.В. Руденко – Харків, 2024. – 70 с.

Методичні вказівки підготовлено відповідно до програми дисципліни «Управління змінами в соціально-економічних системах». Вони містять питання для самостійного опрацювання, завдання для письмової роботи.

Видання призначене для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти денної (заочної) форм навчання зі спеціальності 073 Менеджмент.

УДК 316(422)

Відповідальний за випуск: Н.І. Рижикова, д-р екон. наук, проф.

© Н.І. Рижикова, С.В. Руденко, 2024

© ДБТУ, 2024

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ З ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	4
РОЗДІЛ 2. АНОТАЦІЯ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ»	7
РОЗДІЛ 3. ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ «УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ»	9
Змістовий модуль I «Загальні основи управління змінами в соціально-економічних системах»	9
Тема 1. Сучасні економічні системи	9
Тема 2. Характеристики системи, її параметри та закономірності	14
Тема 3. Структурно-організаційні елементи соціально-економічної системи	18
Тема 4. Теоретико-методологічні аспекти функціонування соціально-економічних систем	24
Тема 5. Теоретичні основи управління змінами у соціально-економічних системах	29
Змістовий модуль II «Формування стратегій управління змінами у соціально-економічних системах»	33
Тема 6. Концептуальні положення управління функціонуванням та розвитком соціально-економічної системи	33
Тема 7. Інституційно-правове забезпечення економічного розвитку регіонів України як соціально-економічної системи у структурі національної економіки	41
Тема 8. Стимулювання економічного розвитку регіонів як соціально-економічної системи	47
Тема 9. Фінансові ресурси регіону як соціально-економічної системи	52
Тема 10. Досвід країн світу з питань регіонального управління	57
РОЗДІЛ 4. ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ	63
РОЗДІЛ 5. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	67
ДОДАТОК А	71

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ З ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота здобувачів – є невід'ємною складовою освітнього процесу, важливим фактором, спрямованим на успішне засвоєння сукупності навичок та вмій, необхідних для становлення та самовдосконалення майбутніх фахівців.

Сутність самостійної роботи здобувачів полягає у двосторонньому процесі раціональної взаємодії керуючої діяльності викладача і самостійної пізнавальної діяльності здобувачів, що спрямована на створення відповідних психолого-педагогічних умов для ефективної дистанційної самоорганізації навчального процесу.

Основна мета самостійної роботи полягає у системному та поетапному засвоєнню навчальної дисципліни в повному обсязі та формування самостійності у здобутті, засвоєнні та поглибленні отриманих знань з їх подальшим успішним практичним застосуванням.

Самостійна робота являє собою вид навчальної діяльності, яка проходить без особистого контакту викладача із здобувачами, скеровується викладачем опосередковано за допомогою навчальних матеріалів, які відповідають цій меті.

Самостійна робота здобувачів забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення дисципліни «Управління змінами в соціально-економічних системах»:

- основна література (підручник, конспект лекцій викладача, навчальні та методичні посібники);
- додаткова література (наукова, фахова, монографічна, періодична);
- методичні матеріали (методичні вказівки щодо виконання самостійної роботи).

Завдання самостійної роботи:

- переробка інформації, отриманої безпосередньо на обов'язкових навчальних заняттях;
- робота з відповідними підручниками та особистим конспектом лекцій;
- самостійне вивчення окремих тем або питань із розробкою конспекту;

- робота з відповідною літературою;
- написання рефератів, повідомлень;
- виконання підготовчої роботи до лабораторних та практичних занять;
- підготовка письмових відповідей (рефератів) на проблемні питання;
- виступ з повідомленнями на семінарських заняттях;
- виконання письмових контрольних, індивідуальних робіт.

Самостійна робота виконується здобувачами під керівництвом викладача, який здійснює аудиторну роботу в навчальній групі.

При виконанні самостійної роботи необхідно дотримуватись **наступних правил:**

1. Перед виконанням самостійної роботи потрібно повністю ознайомитися зі змістом завдання, підібрати потрібну літературу, визначити усі параметри виконання завдання.

2. Результатом виконання самостійної роботи є виконане завдання у вигляді письмової роботи, яка виконується з використанням комп'ютерної техніки та надрукована на папері формату А4. Оформлення роботи: шрифт – Times New Roman; розмір шрифту – 14 кегель; інтервал між рядками – 1,5; абзац – 12,5 мм, поля – 20 мм з усіх боків, рівняння тексту по ширині.

3. Після перевірки кожного завдання викладачем здобувач зобов'язаний усунути допущені помилки, інакше він не допускається до виконання наступного завдання.

Письмова робота повинна мати наступну структуру:

- титульна сторінка (зразок оформлення титульної сторінки наведено у додатку А);
- реферат (тема на вибір здобувача, обсяг 15-20 сторінок);
- відповіді на тестові завдання (у форматі: 1 – а; 2 – б і т.д.);
- використана література.

Вимоги до написання реферату.

Реферат – одна з основних форм самостійної роботи здобувачів. Мета реферату – закріплення та поглиблення теоретичних і практичних знань, отриманих в процесі вивчення окремих тем. Написання реферату дає можливість здобувачу навчитися самостійно працювати з різними інформаційними джерелами, інтерпретувати матеріали періодичної літератури, глибше вивчати основні проблеми та особливості засад за темою реферату.

Представлення реферату на аудиторному занятті дозволяє здобувачу сформуванати навички виступу перед аудиторією, аргументування і відстоювання власної точки зору, вміння відповідати на питання.

Робота над рефератом включає такі етапи: вибір теми, підбір літературних джерел та фактичного статистичного матеріалу; консультація з викладачем; передача реферату викладачу для оцінювання або на основі матеріалів реферату зробити усний виступ перед здобувачами всієї групи.

Для підготовки реферату рекомендується використовувати періодичні видання, підручники, навчальні посібники, довідники і нормативно-правові акти. Зміст роботи треба викладати стисло, лаконічно, не припускаючи повторень та непотрібних відступів від теми. Слід уникати в роботі книжкових висловів і фраз. Критеріями оцінки змісту реферату є повнота висвітлення питання, зрозумілість, наявність власної думки.

При написанні реферату повинно бути використано не менше 10 літературних джерел з обов'язковим посиланням на них у тексті за списком використаної літератури.

Реферат повинен бути побудований за такою структурою:

1. Вступ (актуальність обраної теми).

2. Основна частина:

- огляд літературних джерел, за якими вивчались питання по темі;
- виклад основного змісту обраної теми;
- постановка проблем та розробка шляхів їх вирішення або альтернативних варіантів рішень.

3. Висновок (сучасний стан вирішення проблеми; сучасний погляд на висвітлені питання).

4. Додатки (ілюстративні матеріали тощо – за потребою).

При викладі матеріалу слід дотримуватися загальних правил виконання робіт такого характеру: логічна послідовність викладу; чіткість думки; відповідний рівень дотримання правил посилання на джерела; граматики, стилістики; естетика оформлення реферату.

Результати самостійної письмової роботи оцінюються викладачем згідно з чинною шкалою оцінювання.

Критерії оцінювання

№ з/п	Види робіт. Критерії оцінювання знань здобувачів	Бали рейтингу
1.	Завдання зроблене повністю, без помилок та здане вчасно, якісно оформлено письмову роботу	90-100
2.	Завдання зроблене, але є незначні помилки в розв'язуванні завдання	82-89
3.	Завдання зроблене, але є незначні помилки в процесі розв'язку завдання	74-81
4.	Завдання зроблене, але є суттєві помилки в його розв'язку	64-73
5.	Завдання не виконане або тільки розпочато його розв'язання	60-01

РОЗДІЛ 2

АНОТАЦІЯ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ»

Формування стратегії національного соціально-економічного розвитку, удосконалення державної регуляторної політики, механізмів її вироблення і реалізації щільно пов'язані із розумінням глибинних закономірностей перебігу соціально-економічних процесів в суспільстві, трансформації соціально-економічних відносин між окремими економічними суб'єктами та їх групами, взаємозалежності між ними, необхідністю оцінки впливу зовнішніх по відношенню до суспільства умов світового економічного простору та екологічних умов життєдіяльності на стан економіки.

Сучасна економічна наука нагромадила значний обсяг теоретичних концепцій та ідей, які пояснюють закони різноманітних явищ соціально-економічного буття, як частково, так і в комплексі. Зокрема, і у вітчизняній традиції політичної економії, і в зарубіжній економічній науці розвиваються концепції економічних систем, господарських механізмів, сталого розвитку тощо.

Навчальна дисципліна «Управління змінами в соціально-економічних системах» посідає важливе місце в структурно-логічній

схемі підготовки фахівців третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 073 «Менеджмент» і буде корисна майбутнім фахівцям при формуванні у них системи теоретичних знань та прикладних навичок щодо використання економіко-математичного апарату, інструментарію та методології оцінювання, аналізу і управління розвитком соціально-економічних систем; сучасного наукового бачення проблем розробки ефективного інструментарію прогнозування, планування, організації та управління розвитком соціально-економічних систем; здатності формувати та обґрунтовувати ефективні стратегії управління розвитком соціально-економічних систем різного рівня управління. Дисципліна охоплює всі тематичні блоки, що необхідні для формування у здобувачів вищої освіти сучасного економічного мислення і системи спеціальних знань про базові поняття щодо фундаментальних основ управління розвитком соціально-економічних систем.

Метою викладання дисципліни «Управління змінами в соціально-економічних системах» є формування у здобувачів компетентностей, необхідних для оволодіння методами обґрунтування механізму управління змінами в соціально-економічних системах; розробці і впровадженні програм інноваційного розвитку соціально-економічних систем різних типів та масштабів.

Завданнями, що мають бути вирішені в процесі викладання курсу, є надання здобувачам вищої освіти наступних можливостей з:

- оволодіння теоретичною базою та методологією управління змінами соціально-економічних систем різного рівня ієрархії народногосподарського управління;
- розроблення теоретичних і практичних засад побудови раціональних організаційно-економічних механізмів управління та функціонування соціально-економічних систем;
- розширення і поглиблення знань про розробку раціональної стратегії поведінки економічної системи в просторі та часі;
- формування концептуальних положень управління збалансованим розвитком соціально-економічних систем;
- формування складу інструментарію забезпечення збалансованого розвитку соціально-економічних систем.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен:

- сучасні тенденції розвитку управлінської науки;

- методи, інструменти, технології управління;
- основні концепції та моделі економічного розвитку систем;
- правила формування стратегій розвитку соціально-економічних систем;
- основи моделювання управлінських процесів з метою вирішення прикладних завдань сучасного управління;
- алгоритм використання методології та інструментарію управління: інноваціями, ризиками, проектами, змінами, якістю.

ВМІТИ:

- використовувати сучасні концепції та моделі розвитку соціально-економічних систем;
- ініціювати, планувати та управляти змінами соціально-економічних систем;
- визначати показники сталого розвитку соціально-економічних систем на загальнодержавному, регіональному, місцевому та організаційному рівнях;
- використовувати методологію та інструментарій управління: інноваціями, ризиками, проектами, змінами, якістю.
- визначати напрями розвитку соціально-економічних систем на загальнодержавному, регіональному, місцевому та організаційному рівнях.

РОЗДІЛ 3

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ «УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ»

Змістовий модуль I «Загальні основи управління змінами в соціально-економічних системах»

ТЕМА 1. СУЧАСНІ ЕКОНОМІЧНІ СИСТЕМИ

Здобувачам необхідно зосередити увагу на більш глибокому, аніж викладено в лекційному матеріалі, опрацюванні наведених за темою питань:

1. Економічні системи та їх класифікація.
2. Еволюція економічних систем як форм господарювання. Типи, види та моделі економічних систем.

3. Порівняльний аналіз економічних систем у теоріях індустріально-економічного розвитку. Постіндустріальне суспільство як концепція і реальність.

4. Перехідна економіка. Закономірності та особливості розвитку перехідних економік. Трансформація економічної системи в Україні.

Мета заняття – ознайомитись з сутністю економічних систем, їх класифікацією; дослідити еволюцію економічних систем; здійснити аналіз економічних систем у теоріях індустріально-економічного розвитку .

Після вивчення теми 1 здобувач повинен знати:

- суть економічних систем, їх класифікацію;
- типи, види та моделі економічних систем;
- концептуальні положення постіндустріального суспільства;
- закономірності та особливості розвитку перехідних економік.

Після вивчення теми 1 здобувач повинен вміти:

- використовувати класифікацію економічних систем для розуміння їх сутності;
- застосовувати розуміння еволюційних процесів у розвитку соціальних систем для систематизації їх типів, видів та моделей;
- здійснювати порівняльний аналіз економічних систем;
- виявляти закономірності та особливості розвитку соціальних систем задля виявлення тенденцій трансформацій економічних систем в Україні.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Охарактеризуйте економічні системи за їх класифікаційними ознаками.

2. Визначте основні етапи еволюції економічних систем як форм господарювання.

3. Назвіть типи, види та моделі економічних систем.

4. Наведіть основні висновки порівняльного аналізу економічних систем у теоріях індустріально-економічного розвитку.

5. Надайте характеристику постіндустріального суспільства як концепції і реальності.

6. Проаналізуйте закономірності та особливості розвитку перехідних економік.

7. Назвіть основні вектори трансформації економічної системи в Україні.

Завдання для письмової роботи

Теми рефератів:

1. Економічні системи, критерії класифікації.
2. Типи сучасних економічних систем.
3. Реформування відносин власності в процесі переходу від економічної системи командно-адміністративного типу до ринкового типу.
4. Засади сталого розвитку потенціалу соціально-економічних систем у сучасних умовах.
5. Сутність та принципи економічного розвитку.
6. Ресурси розвитку соціально-економічних систем.
7. Динаміка розвитку соціально-економічних систем.
8. Соціально-історичні типи розвитку соціально-економічних систем (еволюційний та революційний): сутність та особливості.
9. Трансформація факторів виробництва, цілей та мотивацій інноваційної економіки.

Тести:

1. Економічна система – це:

- а) сукупність взаємопов'язаних і певним чином упорядкованих елементів економіки, які формують економічну структуру суспільства;
- б) сукупність усіх видів діяльності людини у процесі, яка спрямована на виробництво;
- в) сукупність усіх видів діяльності людини у процесі їх взаємодії, яка спрямована на виробництво, розподіл, обмін, споживання товарів і послуг, а також на регулювання економічної діяльності;
- г) комплекс економічних відносин між господарськими одиницями та економічними агентами.

2. Основним соціально-економічним критерієм типологізації економічних систем у формаційному підході до аналізу економічних систем є:

- а) комплекс економічних відносин між господарськими одиницями (домогосподарствами, фірмами, профспілками) та

економічними агентами (працівниками, споживачами, підприємцями), що розвиваються завдяки певній сукупності економічних, соціальних, політичних, культурних та інших інститутів ;

б) спосіб поєднання виробників із засобами виробництва, або панівна форма власності на засоби виробництва;

в) визнання безперервності економічних перетворень у суспільстві;

г) механізм управління у трьох ключових сферах: виробництві, споживанні й розподілі.

3. Укажіть правильну послідовність розвитку суспільства відповідно до теорії стадій економічного зростання Уолта Ростоу:

а) традиційне суспільство – перехідне суспільство – суспільство, що зазнає процесу зрушень – «зріле», індустріальне суспільство – суспільство масового споживання;

б) перехідне суспільство – традиційне суспільство – суспільство, що зазнає процесу зрушень – суспільство масового споживання – «зріле», індустріальне суспільство;

в) традиційне суспільство – перехідне суспільство – «зріле», індустріальне суспільство – суспільство масового споживання – суспільство, що зазнає процесу зрушень;

г) суспільство, що зазнає процесу зрушень – традиційне суспільство – перехідне суспільство – «зріле», індустріальне суспільство – суспільство масового споживання.

4. Традиційне суспільство характеризувалося:

а) періодом промислової революції, коли з'являються принципово нові засоби праці та нові технології, що сприяє різкому підвищенню продуктивності суспільної праці;

б) основами для майбутнього індустріального розвитку та необхідних для цього перетворень: зростання продуктивності праці та нагромадження капіталу;

в) господарством як основною галуззю економіки, аграрною працею з використанням примітивних знарядь праці, низьким рівнем продуктивності праці. Економічна і політична влада у суспільстві належить крупним землевласникам.

г) крупним машинним виробництвом з використанням найсучасніших

5. За домінуванням у системі економічних форм, типу механізму регулювання і ступеня соціальності пріоритетів розрізняють такі системи:

- а) ринкова, централізовано планова, змішана, перехідна;
- б) розвинута, середньорозвинута і така, що розвивається;
- в) переважно сировинного спрямування; переважно аграрного спрямування; переважно промислового спрямування; переважно «обслуговуючого» спрямування; переважно інформаційного спрямування;
- г) капіталістична, соціально орієнтована та комуністична (соціалістична).

6. Основними принципами «чисто» ринкової економіки («чистого» капіталізму) є:

- а) приватна власність на матеріальні ресурси та вироблену продукцію;
- б) свобода вибору і підприємництва, а саме: споживача – у визначенні того, які товари і послуги має виробляти економіка; фірм-виробників – у виборі сфери діяльності, організації виробництва і збуту товарів, розподілі доходів тощо; власників ресурсів – у розпорядженні ними;
- в) особистий економічний інтерес, відповідно до якого діє кожний економічний суб'єкт і який є основною рушійною силою всієї економіки;
- г) всі відповіді правильні.

7. Основний виробничий ресурс в постіндустріальному суспільстві:

- а) сировина;
- б) енергія
- в) машини;
- г) інформація і знання.

8. Теорії перехідної економіки базуються на:

- а) неокласичній концепції загальної економічної рівноваги, розглядаючи перехід від одного рівноважного стану економіки до іншого;

б) визнанні безперервності економічних перетворень у суспільстві. формується, перехідний період є необхідним етапом її висхідного руху до сталого стану;

в). перетворенні традиційної системи на ринкову, доіндустріального суспільства на індустріальне.

г) перетворенні командно-адміністративної системи на сучасну ринкову (змішану) систему, яка базується на сполученні різних механізмів координації поведінки економічних агентів.

9. Моделями приватизації у постсоціалістичних країнах у різні періоди були:

а) масова сертифікатна та грошова приватизація;

б) продаж пакетів акцій державних підприємств зовнішнім інвесторам;

в) індивідуальна грошова приватизація;

г) правильні відповіді а) і б).

10. Грошова приватизація розпочалася з:

а) 1996 р.;

б) 1997 р.;

в) 1998 р.;

г) 1999 р.

ТЕМА 2. ХАРАКТЕРИСТИКИ СИСТЕМИ, ЇЇ ПАРАМЕТРИ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ

Здобувачам необхідно зосередити увагу на більш глибокому, аніж викладено в лекційному матеріалі, опрацюванні наведених за темою питань:

1. Типи сучасних економічних систем.

2. Реформування відносин власності в процесі переходу від економічної системи командно-адміністративного типу до ринкового типу.

3. Засади сталого розвитку потенціалу соціально-економічних систем у сучасних умовах.

Мета заняття – ознайомитись з типами сучасних економічних систем; дослідити процес реформування відносин власності в процесі переходу від економічної системи командно-

адміністративного типу до ринкового типу; розглянути засади сталого розвитку потенціалу соціально-економічних систем у сучасних умовах.

Після вивчення теми 2 здобувач повинен знати:

- типи сучасних економічних систем;
- цілі реформування відносин власності;
- засади сталого розвитку потенціалу соціально-економічних систем у сучасних умовах.

Після вивчення теми 2 здобувач повинен вміти:

- розмежувати поняття «функція», «функціонування», «поведінка»;
- виявляти та розуміти основні групи системних параметрів;
- аналізувати основні засади сталого розвитку потенціалу соціально-економічних систем у сучасних умовах.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Дайте визначення поняттям «функція», «функціонування», «поведінка».
2. Назвіть основні типи сучасних економічних систем.
3. Охарактеризуйте процес реформування відносин власності в процесі переходу від економічної системи командно-адміністративного типу до ринкового типу.
4. Опишіть засади сталого розвитку потенціалу соціально-економічних систем у сучасних умовах.

Завдання для письмової роботи

Теми рефератів:

1. Сутність, структура, типи та моделі соціально-економічних систем.
2. Загальні основи оцінки ефективності економічних систем.
3. Актуальні проблеми моделювання сучасних соціально-економічних систем.
4. Теоретичні основи розвитку соціально-економічних систем.
5. Стратегії розвитку соціально-економічних систем.
6. Сучасні тенденції, перспективи та стратегічні орієнтири розвитку соціально-економічних систем мікро-, мезо- та макrorівня.
7. Управління інноваціями, інвестиціями та інтеграційними процесами в стабілізації розвитку суб'єктів економічних відносин.

8. Інституційне та організаційно-правове забезпечення стабілізації розвитку соціально-економічних систем.

9. Планування, прогнозування та контроль в управлінні розвитком соціально-економічних систем.

10. Потенціал сталого розвитку соціально-економічної системи України.

Тести

1. «Організація» найчастіше трактується в таких сенсах, як:

- а) синонім структури;
- б) вища (органічна) система;
- в) соціальний інститут;
- г) всі відповіді правильні.

2. Емерджентність – це:

- а) наявність у цілісній системі нададдитивних властивостей, відсутніх у її окремих елементах;
- б) мінливість характеристик системи;
- в) здатність системи протистояти руйнівним діям;
- г) здатність до саморуху, самодетермінованість функціональних дій системи.

3. Імовірнісний характер станів і процесів у системах – це:

- а) Суперечливість;
- б) Альтернативність;
- в) Стохастичність;
- г) Тенденція;

4. Основні чинники, від яких залежить можливість і ефективність організаційної дії:

- а) ресурсне й інформаційне забезпечення;
- б) управління, тобто вироблення керуючої інформації, доведення її до виконавчих підсистем і контроль за виконанням;
- в) виконання, тобто перетворення керуючої інформації безпосередньо на функціональні ефекти;
- г) всі відповіді правильні.

5. Ієрархічність означає:

- а) супідрядність рівнів системи по вертикалі, підпорядкованість нижчих рівнів вищим;
- б) характеристику структури головним чином в «горизонтальному» розрізі, під кутом координації, а не субординації;
- в) наявність у цілісній системі нададдитивних властивостей, відсутніх у її окремих елементах;
- г) основні процеси відтворення, функціонування, розвитку організовані у вигляді послідовності фаз, які змінюють одна одну, спільно утворюють замкнутий або розімкнутий цикл.

6. Згідно з законом, сформульованим Ю. А. Урманцевим «...об'єкт-система в рамках системи об'єктів одного і того ж роду переходить а) або в себе – за допомогою тотожного перетворення, б) або в інші об'єкти-системи – за допомогою одного з _____ (і тільки ___) різних перетворень:

- а) чотирьох;
- б) семи;
- в) трьох;
- г) десяти.

7. Інтегральна якість систем, що складається зі здатності зберігати своє становище, особливо спрямованість функціонування і розвиток, і чинити опір силам, що спричиняють його зміну – це:

- а) інерційність;
- б) цілісність;
- в) ієрархічність;
- г) інтеграція.

8. Оберіть, в якому варіанті вказані об'єктні межі складності:

- а) різноманітність, суперечливість, лабільність;
- б) дім, домашнє господарство, довкілля;
- в) торгівля, бережливість, інформація;
- г) закони, категорії, зв'язки.

9. Організованість як міра організації, що характеризує ефективність системи, оцінюється через три основні критеріальні характеристики:

- а) створення додаткової вартості, виробництво, грошові фактори;
- б) швидкість, цілісність, суперечливість;
- в) ефективність, результативність і надійність;
- г) механізм конкуренції, регулятивна роль держави, трудова вартість.

10. Розкрийте сутність поняття управління:

- а) управління – розробка економічних законів для раціоналізації суспільних відносин;
- б) управління – це наука, що вивчає виробничі відносини у їх взаємодії з розвитком продуктивних сил;
- в) управління – це взаємодія між системою-частиною (підсистемою) і вищестоящою системою, спрямована на досягнення функціональної мети – збереження вищестоящої системи;
- г) управління – це організація суспільного господарства, в якому відокремлені виробники виробляють продукти і послуги для обміну, продажу.

ТЕМА 3. СТРУКТУРНО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЕЛЕМЕНТИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Здобувачам необхідно зосередити увагу на більш глибокому, аніж викладено в лекційному матеріалі, опрацюванні наведених за темою питань:

1. Соціально-економічна система як категорія економічної теорії.
2. Структурно-організаційні елементи соціально-економічної системи.
3. Сутність та структура механізму функціонування і розвитку соціально-економічної системи.

Мета заняття – засвоїти сутність соціально-економічної системи як категорії економічної теорії. Ознайомитись зі структурно-організаційними елементами соціально-економічної системи, механізмом її функціонування і розвитку.

Після вивчення теми 3 здобувач повинен знати:

- властивості системних об'єктів;

- основні підходи до визначення економічної системи в сучасній науці;
- основні інституціональні визначення соціально-економічних систем;
- структуру об'єктів соціально-економічної системи;
- складові механізми системи.

Після вивчення теми 3 здобувач повинен вміти:

- здійснювати порівняння основних етапів еволюції уявлень про СЕС до другої половини XIX ст.;
- здійснювати порівняльний аналіз основних напрямків розвитку концепцій економічних систем в кінці XIX – XX ст.;
- здійснювати характеристику суб'єктів соціально-економічної системи;
- проводити критеріальний дескриптивний аналіз категорій «функціонування» та «розвиток».

Питання для самостійного опрацювання:

1. Назвіть властивості системних об'єктів.
2. Розкрийте основні підходи до визначення економічної системи в сучасній науці.
3. Охарактеризуйте основні інституціональні визначення соціально-економічних систем.
4. Охарактеризуйте податковий обов'язок та податкову звітність.
5. Охарактеризуйте структуру об'єктів соціально-економічної системи.
6. Назвіть складові механізми системи.
7. Здійсніть порівняння основних етапів еволюції уявлень про СЕС до другої половини XIX ст.
8. Здійсніть порівняльний аналіз основних напрямків розвитку концепцій економічних систем в кінці XIX – XX ст.
9. Дайте характеристику суб'єктів соціально-економічної системи.

Завдання для письмової роботи

Теми рефератів:

1. Еволюція концепції стратегічного управління.
2. Особливості стратегічного планування та стратегічного управління.

3. Засади сталого розвитку потенціалу соціально-економічних систем.
4. Розвиток соціально-економічних систем конкурентоспроможного спрямування.
5. Управління розвитком соціально-економічними системами мікро-, мезо- та макрорівня.
6. Умови функціонування соціально-економічних систем.
7. Прогнозування соціально-економічного розвитку національної економіки в умовах нестабільності.
8. Удосконалення управління соціо-еколого-економічними системами.

Тести

1. Ринок, побудований на конкуренції продавців та покупців, як найдосконаліша форма організації економічної діяльності, будь-які інші відносини приховано несуть елементи оцінки альтернатив та конкурентного обміну, а їх суб'єкти виходять з мети максимізації задоволення своїх потреб, що й виступає предметом «торгівлі» характеризує напрямком :

- а) неокласицизм;
- б) кейнсіанство;
- в) неолібералізм;
- г) інституціоналізм.

2. Сукупність інститутів, які визначають правила соціально-економічної поведінки, форми організації економічної діяльності – з одного боку, технологічні можливості суспільства – з іншого характеризує напрямком:

- а) неокласицизм;
- б) кейнсіанство;
- в) інституціоналізм;
- г) соціал–реформізм.

3. Процес формування і розвитку СЕС передбачає появу цілої низки її підцілей та сукупності процесів та дій з їх досягнення – функцій, основні з яких можна сформулювати наступним чином:

- а) організація взаємодії соціально-економічних суб'єктів з оточуючим природним і штучним середовищем;
- б) забезпечення стимулів та обмежень для праці та інших форм індивідуальної та соціальної поведінки; забезпечення зайнятості;
- в) розподіл ресурсів для задоволення потреб;
- г) всі відповіді правильні.

4. Шпітгофф визначав соціально-економічну систему як:

- а) економічна система – це господарський стиль, що являє собою сукупність 5 елементів: господарського духу, природних й технічних компонентів, суспільної конституції, господарського процесу;
- б) основа економічної системи використання чинників виробництва, відповідно – суспільно історичний прогрес пов'язаний з роллю різних чинників виробництва в економіці;
- в) основою суспільної системи є техніка, яка розвивається за власними законами, автономна від економіки та політики; розвиток техніки передбачає централізацію, а значить і плановість економіки, яка виступає не продуктом соціалізму, а об'єктивною необхідністю «технологічного суспільства»;
- г) в основі економічної системи – технологічний розвиток виробництва і види використовуваних знань, однак можливі й інші «осьові принципи» виділення економічних систем, вибір яких є вільним і диктується потребами дослідження.

5. Роль держави в процесі формування, функціонування та розвитку соціально-економічних відносин визначається наступними положеннями:

- а) інститут держави формувався як усталена практика «панування- підкорення» для досягнення цілей функціонування та розвитку суспільства на певному етапі його зрілості;
- б) держава дозволяє реалізувати основні функції СЕС – збереження цілісності суспільства та його конкурентоспроможності відносно інших суспільних утворень у боротьбі за задоволення потреб;
- в) держава за допомогою ідеології та апарату примусу здатна забезпечити загальнообов'язкову систему цінностей, яка відповідає

принаймні інтересам певної (більшої, правлячої, елітарної або ін.) частини суб'єктів СЕС;

г) всі відповіді правильні.

6. Климко Г. надає таке визначення категорії «економічна система»:

а) конкретно-історична модель соціально-економічного способу виробництва, яка являє собою єдність продуктивних сил та виробничих відносин, що знаходяться під впливом чинників надбудови (економічні уклади та їх співвідношення, рівень узгодженості та управління виробництвом, національні звичаї, культурні традиції і т. ін.);

б) сфера функціонування продуктивних сил і економічних виробничих відносин, взаємодія яких характеризує сукупність організаційних форм та видів господарської діяльності, окремо виділяється і господарський механізм, який визначає спосіб координації вибору в умовах обмежених ресурсів;

в) сукупність взаємопов'язаних та відповідним чином упорядкованих продуктивних сил, економічних відносин та механізму господарювання, основною функцією якого виступає забезпечення динамічної рівноваги у суспільному виробництві, насамперед, між споживанням і виробництвом,

попитом і пропозицією;

г) цілісна сукупність продуктивних сил, основних форм економічних відносин у різних сферах суспільного відтворення, цілісність та організованість якої у напрямі досягнення стратегічної мети формує господарський механізм та окремі ланки управлінських відносин на мікрорівні (менеджмент).

7. Мочерний С. надає таке визначення категорії «економічна система»:

а) конкретно-історична модель соціально-економічного способу виробництва, яка являє собою єдність продуктивних сил та виробничих відносин, що знаходяться під впливом чинників надбудови (економічні уклади та їх співвідношення, рівень узгодженості та управління виробництвом, національні звичаї, культурні традиції і т. ін.);

б) сфера функціонування продуктивних сил і економічних виробничих відносин, взаємодія яких характеризує сукупність

організаційних форм та видів господарської діяльності, окремо виділяється і господарський механізм, який визначає спосіб координації вибору в умовах обмежених ресурсів;

в) сукупність взаємопов'язаних та відповідним чином упорядкованих продуктивних сил, економічних відносин та механізму господарювання, основною функцією якого виступає забезпечення динамічної рівноваги у суспільному виробництві, насамперед, між споживанням і виробництвом,

попитом і пропозицією;

г) цілісна сукупність продуктивних сил, основних форм економічних відносин у різних сферах суспільного відтворення, цілісність та організованість якої у напрямі досягнення стратегічної мети формує господарський механізм та окремі ланки управлінських відносин на мікрорівні (менеджмент).

8. Змістовна характеристика властивості ієрархічності та гетерархічності:

а) зміна будь-якого елемента системи впливає на всі інші її елементи і приводить до зміни системи в цілому; і навпаки, будь-яка зміна системи позначається на всіх її елементах;

б) наявність системної структури з рівнями організації складових частин; система сама може виступати компонентом іншої системи; сукупності елементів, поєднані за функціональною ознакою, утворюють компоненти, або підсистеми. Взаємозв'язок цих підсистем призводить до того, що окремий елемент може одночасно належати до декількох з них;

в) володіння системою властивостями, відсутніми у її елементах (вірним є і зворотне твердження – елементи володіють властивостями, не властивими системі);

г) система функціонує через обмін енергетично-інформаційними потоками з іншими системами та середовищем існування систем.

9. Змістовна характеристика властивості динамічності:

а) зміна будь-якого елемента системи впливає на всі інші її елементи і приводить до зміни системи в цілому; і навпаки, будь-яка зміна системи позначається на всіх її елементах;

б) наявність системної структури з рівнями організації складових частин; система сама може виступати компонентом іншої

системи; сукупності елементів, поєднані за функціональною ознакою, утворюють компоненти, або підсистеми. Взаємозв'язок цих підсистем призводить до того, що окремий елемент може одночасно належати до декількох з них;

в) володіння системою властивостями, відсутніми у її елементів (вірним є і зворотнє твердження – елементи володіють властивостями, не властивими системі);

г) наявність мети та функцій руху системи, в ході якого система взаємодіє з іншими системами та середовищем, а також долає внутрішні протиріччя.

10. Змістовна характеристика властивості відкритості:

а) система функціонує через обмін енергетично-інформаційними потоками з іншими системами та середовищем існування систем;

б) наявність системної структури з рівнями організації складових частин; система сама може виступати компонентом іншої системи; сукупності елементів, поєднані за функціональною ознакою, утворюють компоненти, або підсистеми. Взаємозв'язок цих підсистем призводить до того, що окремий елемент може одночасно належати до декількох з них.

в) володіння системою властивостями, відсутніми у її елементів (вірним є і зворотнє твердження – елементи володіють властивостями, не властивими системі);

г) наявність мети та функцій руху системи, в ході якого система взаємодіє з іншими системами та середовищем, а також долає внутрішні протиріччя.

ТЕМА 4. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Здобувачам необхідно зосередити увагу на більш глибокому, аніж викладено в лекційному матеріалі, опрацюванні наведених за темою питань:

1. Умови функціонування соціально-економічних систем.

2. Прогнозування соціально-економічного розвитку національної економіки в умовах нестабільності.

3. Удосконалення управління соціо-еколого-економічними системами.

4. Соціально-історичні типи змін в соціально-економічних системах (еволюційний та революційний): сутність та особливості.

Мета заняття – ознайомитись з умовами функціонування соціально-економічних систем та методами прогнозування соціально-економічного розвитку національної економіки в умовах нестабільності; дослідити шляхи удосконалення управління соціо-еколого-економічними системами.

Після вивчення теми 4 здобувач повинен знати:

- умови функціонування соціально-економічних систем;
- методологічні принципи прогностики;
- математичні методи і моделі прогнозування;
- відповідні точки соціо-еколого-економічної системи;
- основні підходи до характеристики змін в соціально-економічних системах.

Після вивчення теми 4 здобувач повинен вміти:

- формулювати умови забезпечення і підтримки системи у впорядкованостійкому стані управляючої частини;
- застосовувати математичні методи і моделі прогнозування;
- характеризувати соціально-історичні типи змін в соціально-економічних системах.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Охарактеризуйте умови функціонування соціально-економічних систем.

2. Опишіть методи прогнозування соціально-економічного розвитку національної економіки в умовах нестабільності.

3. Охарактеризуйте шляхи удосконалення управління соціо-еколого-економічними системами.

4. Розкрийте сутність інституційних трансформацій.

5. Назвіть особливості соціально-історичних типів змін в соціально-економічних системах.

Завдання для письмової роботи

Теми рефератів:

1. Умови функціонування соціально-економічних систем.
2. Прогнозування соціально-економічного розвитку національної економіки в умовах нестабільності.
3. Удосконалення управління соціо-еколого-економічними системами.
4. Еволюція концепції стратегічного управління.
5. Особливості стратегічного планування та стратегічного управління.
6. Засади сталого розвитку потенціалу соціально-економічних систем.
7. Розвиток соціально-економічних систем конкурентоспроможного спрямування.
8. Управління розвитком соціально-економічними системами мікро-, мезо- та макрорівня.

Тести

1. Види систем в критерії усвідомлення мети та задач системи:

- а) ідеологізовані системи;
- б) Х-спрямовані (наприклад, соціально орієнтовані) системи;
- в) реактивні системи (які існують для досягнення цілей системи як такої або реагують тільки на зовнішні для системи мотиватори);
- г) всі відповіді правильні.

2. Реалізація системою доцільного й оптимального самоуправління і управління можлива за умови функціонування системи відповідно до таких об'єктивних принципів:

- а) спадкоємності, адаптивності;
- б) цілісності, домінантності;
- в) оптимальності, доцільності;
- г) всі відповіді правильні.

3. Максимізація самоуправління і мінімізація управління, що полягає в максимізації засобів здійснення самоуправління за рахунок їх мініатюризації – це:

- а) оптимальність;
- б) спадкоємність;

- в) адаптивність;
- г) цілісність.

4. Єдність управляємих і управляючих частин системи, забезпечувана інформаційними, ресурсними, транспортними (просторово-часовими та причинно-наслідковими) зв'язками, необхідна для реалізації головної і функціональної цілей системи – цілісності визначає систему :

- а) оптимальності;
- б) спадкоємності;
- в) адаптивності;
- г) цілісності.

5. Для забезпечення і підтримки системи у впорядкованостійкому стані управляючій частині необхідно:

- а) забезпечувати узгоджену роботу елементів (підсистем), що становлять систему;
- б) підтримувати на заданому рівні значення їх адаптивно-гомеостатичних показників;
- в) забезпечувати узгоджену роботу всіх складових цієї системи підсистем, тобто підтримувати на цьому рівні значення їх адаптивно-гомеостатичних показників;
- г) всі відповіді правильні.

6. Зміст складових критерію об'єктного складу:

- а) обсяг і тип відтворення населення; ступінь забезпеченості природними ресурсами; рівень взаємодії з екологічною системою; розвиток об'єктної бази;
- б) склад суб'єктів та їх потужність; ієрархічність суб'єктного складу; роль держави в соціально-економічній системі;
- в) наявність певного виду первинних відносин в системі; зміст відносин власності; наявність міжвидових відносин в системі;
- г) всі відповіді правильні.

7. Зміст складових критерію суб'єктного складу:

- а) обсяг і тип відтворення населення; ступінь забезпеченості природними ресурсами; рівень взаємодії з екологічною системою; розвиток об'єктної бази;

б) склад суб'єктів та їх потужність; ієрархічність суб'єктного складу; роль держави в соціально-економічній системі;

в) наявність певного виду первинних відносин в системі; зміст відносин власності; наявність міжвидових відносин в системі;

г) всі відповіді правильні.

8. Зміст складових критерію соціально-економічних відносин:

а) обсяг і тип відтворення населення; ступінь забезпеченості природними ресурсами; рівень взаємодії з екологічною системою; розвиток об'єктної бази;

б) склад суб'єктів та їх потужність; ієрархічність суб'єктного складу; роль держави в соціально-економічній системі;

в) наявність певного виду первинних відносин в системі; зміст відносин власності; наявність міжвидових відносин в системі;

г) всі відповіді правильні.

9. Зміст складових критерію характеристики процесу цілепокладання:

а) мотивація суб'єктів;

б) тип обміну, характер розподілу;

в) опосередкованість обміну;

г) опосередкованість розподілу.

10. Зміст складових критерію характеристики процесу інституціонального забезпечення функціонування системи відносин:

а) опосередкованість обміну;

б) опосередкованість розподілу;

в) ступінь втручання держави в соціально-економічні процеси, зміст державного управління; напрями та методи державного регулювання соціально-економічних процесів;

г) тип обміну, характер розподілу.

ТЕМА 5. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ

Здобувачам необхідно зосередити увагу на більш глибокому, аніж викладено в лекційному матеріалі, опрацюванні наведених за темою питань:

1. Природа виникнення змін.
2. Сутність змін у природі та у відкритих соціально-економічних системах.
3. Організаційна досконалість – основа організаційних змін.
4. Класифікація організаційних змін.

Мета заняття – вивчити природу виникнення змін в СЕС, дослідити сутність змін у природі та у відкритих соціально-економічних системах, розглянути організаційну досконалість як основу організаційних змін, ознайомитись з класифікацією організаційних змін.

Після вивчення теми 5 здобувач повинен знати:

- еволюцію підходів до трактування змін;
- основні риси соціально-економічної системи задля розуміння виникнення змін;
- найбільш поширені причини невдачі проектів;

Після вивчення теми 5 здобувач повинен вміти:

- формулювати умови для розвитку соціально-економічної системи;
- характеризувати підходи в управлінні процесами;
- визначати основні завдання управління змінами;
- здійснювати класифікацію змін в СЕС;

Питання для самостійного опрацювання:

1. Назвіть і охарактеризуйте основні еволюційні етапи трактування змін.
2. Охарактеризуйте основні риси соціально-економічної системи задля розуміння виникнення змін.
3. Назвіть і охарактеризуйте найбільш поширені причини невдачі проектів.
4. Сформулюйте та поясніть умови для розвитку соціально-економічної системи.
5. Дайте характеристику основним підходам в управлінні

процесами.

6. Назвіть і охарактеризуйте основні завдання управління змінами;

7. Здійсніть та поясніть класифікацію змін в СЕС.

Завдання для письмової роботи

Теми рефератів:

1. Сутність, місце та значення управління змінами (УЗ) у діяльності сучасних організацій; основні підходи до УЗ на підприємстві.

2. Поняття і природа змін; джерела змін, внутрішні та зовнішні зміни. Труднощі здійснення змін в сучасних умовах.

3. Теорії пояснення джерел змін: екстерналістська теорія, теорія іманентних змін, інтегральна теорія.

4. Особливості організаційних змін; основні підходи до УЗ на підприємстві. Базові моделі змін: еволюційні та революційні зміни.

5. Типи та специфічні цілі змін; особливості організаційних змін та їх основні принципи.

6. Класифікація змін за різними ознаками (стратегічні зміни; сфери змін; тривалість змін; напрям дії змін; характер змін; залежність від специфіки об'єкту змін).

7. Фактори, що визначають необхідність та масштаби змін в організації. Рівні змін: індивідуальні, групові (командні) зміни, організаційні зміни.

8. Взаємозв'язок між рівнями змін. Особа і зміни. Теорії навчання. Вплив індивідуумів на динаміку команди.

9. Формування команди. Способи ініціювання адаптації команди до організаційних змін.

10. Особа і зміни. Теорії навчання. Вплив індивідуумів на динаміку команди.

11. Формування команди. Способи адаптації команди до організаційних змін.

12. Історичний аспект досліджень різних вчених проблеми управління організаційними змінами. (Підходи до виділення стилів управління: моделі К. Левіна, Р. Блейка (Д. Мутона (по ведінковий підхід); моделі Ф. Фідлера, П. Херсі) К. Бланшар, Т. Мітчелл/ Р. Хаус; Врума/Джаго (ситуаційний підхід)).

13. Керівництво і лідерство в УЗ. Роль керівництва в УЗ. Менеджер і лідер: спільні і відмінні риси; вимоги до компетенцій менеджера зі змін.

14. Необхідність формування лідерських навичок к менеджерів зі змін. Особливості мислення лідерів та їх очікування від вищого керівництва.

15. Підходи до виділення стилів управління: підхід з точки зору особистих якостей, поведінковий підхід (стилі управління К. Левіна, Р. Блейка / Д. Мутона), ситуативний підхід (модель Ф. Фідлера, П. Херсі/ К. Бланшара, Т. Мітчелла/ Р. Хауса, Врума/ Джаго).

16. Основні підходи, методи та прийоми подолання опору змінам в колективі. Моделі зміни поведінки людини: модель Д.Бейлстрексі, модель Гровера, ситуаційна модель. Порівняльна характеристика моделей.

17. Основні задачі та моделі управління організаційними змінами. (Трикрокова модель Левіна; модель технології втручання; модель «дослідження - дії», модель процесу управління організаційними змінами Л. Грейснера; модель УЗ Дж. Коттера; модель змін, що плануються (Р. Ліппіта, Дж. Уатсона, Б. Уестлі). Цикли змін.

Тести

1. Розрізняють три рівні змін:

- а) індивідуальні, групові, організаційні;
- б) часові, просторові, механічні;
- в) організаційні, світові, індивідуальні;
- г) групові, об'єктивні, механічні.

2. За напрямками зміни можна класифікують:

- а) зміни у меті й завданнях діяльності; зміни в застосовуваних технологіях;
- б) зміни в організаційних структурах й управлінських процесах; зміни в організаційній культурі;
- в) зміни в людях; зміни в ефективності роботи організації;
- г) всі відповіді правильні.

3. В організації повинна діяти система управління змінами, основні завдання якої полягають у:

- а) змінах в ефективності роботи організації;
  - б) визначення способів проведення змін; реалізація змін;
- виявленні потреби в змінах;
- в) виявленні потреби в змінах;
  - г) створенні плану проведення змін.

4. Основні риси соціально-економічної системи:

- а) делегування повноважень; взаємоповага, чесність; лідерство;
- б) якість; імідж компанії; сучасні технології.
- в) цілісність, ієрархічність, інтеграційність;
- г) комунікації; командна робота.

5. Цілісність характеризується як:

- а) зміни в ефективності роботи організації;
- б) кожна система може розглядатися як елемент системи більш високого порядку;
- в) система може мати властивості, котрі відсутні у її елементів, або елементи можуть мати риси, не властиві системі у цілому.
- г) зміна одного компонента призведе до зміни іншого.

6. Виділіть два основні види організаційних змін:

- а) природні та техногенні;
- б) планові та ситуаційні;
- в) механічні та природні;
- г) інтенсивні та пасивні.

7. Які зміни є частковим реагуванням на події вже у ході того, як вони відбуваються?

- а) ситуаційні;
- б) планові;
- в) агресивні;
- г) інструкційні.

8. Британський вчений С.П. Бейт виділив 4 форми змін:

- а) агресивні зміни;
- б) інструкційні зміни;
- в) корозійні зміни; миротворчі зміни;
- г) всі відповіді правильні.

9. Активний систематизований процес створення та надання усім зацікавленим сторонам нових цінностей на основі інтелектуального капіталу або бази знань, котрим володіє організація – це:

- а) управління знаннями;
- б) агресивні зміни;
- в) адміністративне управління;
- г) Планування і систематизація.

10. За напрямками зміни можна класифікують:

- а) зміни у меті й завданнях діяльності; зміни в застосовуваних технологіях;
- б) зміни в організаційних структурах й управлінських процесах; зміни в організаційній культурі;
- в) зміни в людях; зміни в ефективності роботи організації;
- г) всі відповіді правильні.

Змістовий модуль II «Формування стратегій управління змінами у соціально-економічних системах»

ТЕМА 6. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯМ ТА РОЗВИТКОМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Здобувачам необхідно зосередити увагу на більш глибокому, аніж викладено в лекційному матеріалі, опрацюванні наведених за темою питань:

1. Синтез методології управління функціонуванням і розвитком соціально-економічної системи.
2. Науково-методичний підхід до забезпечення результативності і стійкості функціонування і розвитку соціально-економічної системи.
3. Показники функціонування і розвитку соціально-економічної системи.

Мета заняття – дослідити синтез методології управління функціонуванням і розвитком соціально-економічної системи; розглянути науково-методичний підхід до забезпечення результативності і стійкості функціонування і розвитку соціально-

економічної системи; проаналізувати показники функціонування і розвитку соціально-економічної системи.

Після вивчення теми 6 здобувач повинен знати:

- основні положення, що характеризують управління СЕС;
- принципи управління функціонуванням і розвитком соціально-економічних систем;
- структуру механізму управління функціонуванням і розвитком соціально-економічної системи;
- характерні риси стадій життєвого циклу систем;
- основні показники динаміки та оцінки відповідності динаміки певним цільовим орієнтирам СЕС;

Після вивчення теми 6 здобувач повинен вміти:

- розмежувати поняття самоорганізація та управління в соціально-економічній системі;
- трактувати закони (закономірності) функціонування і розвитку соціально-економічних систем;
- трактувати задачі для розв'язання проблема забезпечення стійкості функціонування і розвитку СЕС;
- аналізувати етапи реалізації науково-методичного підходу до забезпечення результативності та стійкості функціонування і розвитку соціально-економічної системи;
- аналізувати показники функціонування соціально-економічної системи суспільства.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Назвіть основні положення, що характеризують управління СЕС.
2. Поясніть принципи управління функціонуванням і розвитком соціально-економічних систем.
3. Розкрийте структуру механізму управління функціонуванням і розвитком соціально-економічної системи
4. Назвіть характерні риси стадій життєвого циклу систем.
5. Охарактеризуйте основні показники динаміки та оцінки відповідності динаміки певним цільовим орієнтирам СЕС.
6. Наведіть основні положення законів (закономірності) функціонування і розвитку соціально-економічних систем;
7. Проаналізуйте етапи реалізації науково-методичного підходу до забезпечення результативності та стійкості функціонування і розвитку соціально-економічної системи.

8. Проаналізуйте показники функціонування соціально-економічної системи суспільства.

Завдання для письмової роботи

Теми рефератів:

1. Оцінка ефективності функціонування соціально-економічних систем на основі моделі динамічного нормативу.
2. Формування показників оцінювання рівня ефективності функціонування соціально-економічної системи мезорівня.
3. Економічна інтерпретація співвідношення темпів зростання показників.
4. Еталонне впорядкування показників за темпами їх зростання.
5. Ранжування показників на основі їх порівняння за темпами зростання.
6. Розрахунок ефективності функціонування соціально-економічної системи.
7. Інституційна ефективність економічної системи.
8. Процеси моделювання складних економічних систем.
9. Моделювання структури соціально-економічної системи.
10. Організаційна модель (організаційна структура системи).

Тести

1. Управління СЕС можна описати наступними положеннями:

а) управління виступає як владний вплив на архітектуру СЕС з метою підвищення здатності її суб'єктів взаємодіяти з простором та іншими СЕС за одночасного свідомого забезпечення можливості структури соціально-економічних відносин протистояти змінам у просторі й внутрішнім протиріччям (стійкості системи);

б) управління являє собою діяльність по впливу на форми організації і закріплення практики соціально-економічних відносин з метою мінімізації транзакційних витрат (і перш за все – по специфікації прав власності);

в) управління являє собою конкретизацію задач реалізації певної сукупності соціально-економічних відносин і надання системі певного вектору руху на основі впливу на потоки інформації і потоки вартості;

г) всі відповіді правильні.

2. Управління соціально-економічною системою – це:

а) конкретизація задач реалізації певної сукупності соціально-економічних відносин і надання системі певного вектору руху на основі впливу на потоки інформації і потоки вартості;

б) структурування суб'єктів, видозміна їх функцій, поведінки, параметрів організації відносин (зміст, характер, правові та організаційні форми) і результатів їх реалізації під дією свідомого владного примусу;

в) структурування суб'єктів, видозміна їх функцій, поведінки параметрів організації відносин як наслідок реалізації масової свідомості у вигляді охлократії, моди, змови;

г) діяльність по впливу на форми організації і закріплення практики соціально-економічних відносин з метою мінімізації транзакційних витрат (і перш за все – по специфікації прав власності).

3. Самоорганізація соціально-економічної системи- це:

а) конкретизація задач реалізації певної сукупності соціально-економічних відносин і надання системі певного вектору руху на основі впливу на потоки інформації і потоки вартості;

б) Структурування суб'єктів, видозміна їх функцій, поведінки параметрів організації відносин як наслідок реалізації масової свідомості у вигляді охлократії, моди, змови;

в) структурування суб'єктів, видозміна їх функцій, поведінки, параметрів організації відносин (зміст, характер, правові та організаційні форми) і результатів їх реалізації під дією свідомого владного примусу;

г) діяльність по впливу на форми організації і закріплення практики соціально-економічних відносин з метою мінімізації транзакційних витрат (і перш за все – по специфікації прав власності).

4. З'єднайте принципи з характеристиками змісту.

Принцип	Характеристика змісту
а) цілепокладання	1. Реакція системи на дію повинна мінімізувати відхилення системи від траєкторії досягнення мети – управлінський вплив держави має носити регуляторний або управлінський коригуючий характер і базуватися на моніторингу стану ринків, відповідності створених правових інститутів очікуванням населення та суб'єктів підприємництва
б) зворотного зв'язку	2. Мета, що визначає поведінку системи, завжди задається надсистемою (зовнішнім середовищем або державою), разом з тим, функціонування системи на певному етапі її розвитку приводить до виникнення внутрішньо обумовлених додаткових цілей і задач, які виникають із кон'юнктури ринків, соціальної напруженості, конфлікту інтересів між верствами населення, регіонами тощо
в) цілеспрямованості	3. Відхилення в певних межах елементів системи, чинників оточуючого середовища або поведінки інших систем не повинні приводити систему до катастрофи; програми реалізації соціально-економічної політики мають узгоджуватися з інтересами
г) толерантності (гнучкості)	4. Керована система прагне до досягнення заданої мети навіть за зміни умов навколишнього середовища (зауважимо, що при цьому можуть змінюватися додаткові цілі, підцілі та задачі функціонування системи), що повинно бути реалізоване в політиці дирижизму або державного цільового програмування економічних процесів, соціального захисту, інноваційного розвитку; зацікавлених сторін в разі неможливості держави подолати опір цих сторін

5. З'єднайте напрями оцінки показників функціонування соціально-економічної системи суспільства з показниками.

Напрямок оцінки	Показники
а) оцінка рівня усвідомлення і прийняття мети системи серед суб'єктів системи і мобілізації суб'єктів під конкретну ідею, оцінка ідеологічного та мотиваційного розширення суб'єктів соціально-економічної системи	1. Результати соціальних опитувань щодо локусу впливу і здатності урядової команди вести зовнішню політику
б) оцінка Х-спрямованості соціально-економічної системи	2. Частка видатків в доході, які спрямовують на Х-напрямок (освіту, науку, інновації, соціальне забезпечення, екологічний розвиток), частка Х-спрямованих видів діяльності в створенні сукупного та чистого продукту
в) оцінка значущості центру для формування мотивації суб'єктів; економічна оцінка потенціалу даного центру (фінансового, кадрового, майнового)	3. Частка перерозподілу ВВП через державний бюджет; показник географічної концентрації інвестицій в столиці (центрах соціально-економічної діяльності); оцінка потенціального ВВП за умови використання певного виду потенціалу
г) оцінка джерела впливу на систему; ступеню безоглядної підпорядкованості соціально-економічної діяльності суспільства зовнішнім шокам; оцінка рівня внутрішньої керованості системи в момент кризи цілісності	4. Результати соціальних опитувань щодо підтримки певних ідей і цілей

6. З'єднайте напрями оцінки показників функціонування соціально-економічної системи суспільства з показниками.

Напрям оцінки	Показники
а) Вплив антропогенної діяльності на екологічну систему, наявність технології екологічно оптимального створення та споживання благ	1. Рівень урбанізації, рівень забруднення за окремими видами викидів або об'єктів забруднення; доступність якісної питної води; експертна оцінка екологічності виробництва, частка підприємств, які сертифікували систему екологічного управління
б) оцінка важливості індивідуальної ініціативи або прихильності до колективного способу поведінки; схильність до ризику; оцінка значущості знань, освіченості, працездатності, креативності, підприємливості для отримання благ, доступу до ухвалення рішень, статусу	2. Оцінка переважного типу ділової культури за різними характеристиками (індивідуалізм / колективізм, схильність до ризику, дистанція влади); рівень охоплення вищою освітою, рівень академічної мобільності; експертна оцінка упередженості судочинства, конкурсного відбору на посади
в) наявність певних типів індивідуальних та колективних суб'єктів, їх кількість, ресурсний потенціал кожного	3. Розподіл населення і домогосподарств за ознаками наявності майна, доходами, зайнятістю; структура стійкого релігійного, культурного, майнового розшарування результати соціальних опитувань щодо диференціації соціально економічних цінностей та світогляду в залежності від статусу, віку, статі, майнового стану тощо
г) характеристика масового суб'єкта соціально-економічної системи (індивід, група індивідів); оцінка ролі індивідуальних та колективних суб'єктів в соціально-економічній системі (частка у створенні і розподілі блага, відносний вплив на ухвалення рішень та ін.)	4. Експертна оцінка різноманіття суб'єктів СЕС, частка прибуткових та збиткових підприємств, розподіл підприємств за обсягом та числом зайнятих

7. Підготовчий етап складається з:

- а) формування уявлення про об'єкт управління;
- б) формування уявлення про об'єкт управління;
- в) формування уявлення стани системи та можливості переведення її з одного стану в інший;
- г) всі відповіді правильні.

8. Динамічно-дефініційний етап складається з:

- а) формування уявлення про об'єкт управління;
- б) формування уявлення стани системи та можливості переведення її з одного стану в інший;
- в) формування уявлення про об'єкт управління;
- г) всі відповіді правильні.

9. Статично-дефініційний етап складається з:

- а) формування уявлення про об'єкт управління;
- б) формування уявлення стани системи та можливості переведення її з одного стану в інший;
- в) формування уявлення про об'єкт управління;
- г) всі відповіді правильні.

10. Проблема забезпечення стійкості функціонування і розвитку СЕС зважаючи на притаманні їй властивості, вимагає розв'язання таких задач:

- а) задача спостереження;
- б) задача управління;
- в) інша задача;
- г) всі відповіді правильні.

11. Інша задача включає в себе:

- а) задачу спостереження, необхідність встановити принципову можливість її розв'язання, тобто, вирішити задачу спостережності даної системи.
- б) завдання досягнення цілей системи;
- в) збереження структурної цілісності системи в умовах внутрішніх протиріч, що полягає в балансуванні й узгодженні різноспрямованої діяльності її підсистем;
- г) всі відповіді правильні.

ТЕМА 7. ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ У СТРУКТУРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Здобувачам необхідно зосередити увагу на більш глибокому, аніж викладено в лекційному матеріалі, опрацюванні наведених за темою питань:

1. Комплексна характеристика інституційно-правового забезпечення економічного розвитку регіонів.
2. Орієнтири інституційно-правових дій у сфері державної політики.
3. Інститути та їх роль у розвитку національної економіки.

Мета заняття – ознайомитись з комплексною характеристикою інституційно-правового забезпечення економічного розвитку регіонів України; дослідити основні орієнтири інституційно-правових дій у сфері державної політики; охарактеризувати інститути та їх роль у розвитку національної економіки

Після вивчення теми 7 здобувач повинен знати:

- характерні вади інституційно-правового забезпечення економічного розвитку регіонів в Україні;
- заходи для удосконалення інституційно-правового забезпечення регіонального розвитку;
- напрями неоінституціональних досліджень;
- напрями раннього інституціоналізму;
- заходи, що сприяють ефективному формуванню інституціонального середовища розвитку підприємства в контексті сталого розвитку.

Після вивчення теми 7 здобувач повинен вміти:

- аналізувати завдання ефективного використання потенціалу інституційно-правового забезпечення регіонального розвитку;
- пояснювати проблеми та перспективи реалізації напрямів ефективного використання потенціалу інституційно-правового забезпечення регіонального розвитку;
- характеризувати інститути, що забезпечують стійкий розвиток підприємства на різних економічних рівнях.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Охарактеризуйте інституційно-правове забезпечення економічного розвитку регіонів в Україні.
2. Визначте заходи для удосконалення інституційно-правового забезпечення регіонального розвитку.
3. Дайте характеристику заходам, що сприяють ефективному формуванню інституціонального середовища розвитку підприємства в контексті сталого розвитку.
4. Охарактеризуйте напрями неінституціональних досліджень.
5. Охарактеризуйте напрями раннього інституціоналізму.

Завдання для письмової роботи

Теми рефератів:

1. Еволюція підходів до наукового тлумачення понять «регіон» та «регіональний розвиток».
2. Особливе і загальне в поняттях «місцевий та регіональний розвиток».
3. Зміст діалектичного підходу в регіональній політиці до стимулювання конкурентоспроможності та зниження диспропорцій у доходах регіонів.
4. Специфіка територіального впливу різних сфер державної політики щодо конкретного регіону.
5. Тенденції децентралізації в Україні.
6. Розподіл повноважень у системі регіонального управління в Україні.
7. Шляхи вдосконалення державної регіональної політики на сучасному етапі державотворення.

Тести

1. Засновником соціально-правового напрямку раннього інституціоналізму був:

- а) Дж. С. Мілль;
- б) Дж. Дьюї;
- в) Джон Роджерс Коммонс;
- г) Ч. Пірс.

2. Функція інституту освіти:

а) реалізація соціальної політики, яка б сприяла сталому зростанню науково-технологічного потенціалу, поліпшенню добробуту населення та соціального клімату в державі, а також усунення занепаду її природних ресурсів;

б) забезпечення гармонізації законодавства з питань стійкого розвитку; ухвалення нормативно-правових актів, які б регулювали соціальні взаємовідносини між економічними агентами різних рівнів;

в) участь у формуванні соціально-економічної політики, розробленні проектів законів та інших нормативно-правових актів з соціально-трудова питань;

г) розширення знань, розвиток спеціальних навичок, інтелекту, формування життєвої позиції і цінностей у сфері стійкого розвитку; освіта в інтересах стійкого розвитку як усеосяжна концепція, охоплює пов'язані між собою екологічні, економічні та соціальні проблеми.

3. Функція інституту власності та її структури:

а) формування системи державно-приватного партнерства у напрямі розвитку громадянського суспільства; реалізація природоохоронної політики за рахунок неухильного зменшення ресурсоемності економіки через залучення у господарський обіг нагромаджених відходів;

б) регулювання доступу до відповідних ресурсів; упорядкування відносин між окремими агентами або суб'єктами правового поля;

в) розвиток інституціонального середовища у напрямі посилення координування взаємодії суб'єктів господарювання для забезпечення соціально орієнтованого розвитку галузі;

г) сприяння розвитку соціальної інфраструктури, забезпечення раціонального використання природних ресурсів, розвиток громадянського суспільства.

4 . Функція інституту благочинності:

а) розвиток інституціонального середовища у напрямі посилення координування взаємодії суб'єктів господарювання для забезпечення соціально орієнтованого розвитку галузі;

б) сприяння розвитку соціальної інфраструктури, забезпечення раціонального використання природних ресурсів, розвиток громадянського суспільства;

в) як складова соціальної політики держави, спрямована, зокрема, на забезпечення соціальних гарантій для низькооплачуваних та малозабезпечених громадян, включаючи систему компенсаційних виплат;

г) сприяння реалізації широкомасштабних соціальних проєктів у сфері освіти, охорони здоров'я, особливо для мало захищених верств населення.

5. Ефективному формуванню інституціонального середовища розвитку підприємства в контексті сталого розвитку будуть сприяти наступні заходи:

а) впровадження індикативного планування основних макропоказників розвитку економіки України з урахуванням :прогнозних оцінок зміни екологічного стану навколишнього середовища та природних ресурсів;

б) розробка програмних та прогнозних документів з забезпечення якості життя населення;

в) реформування політики природокористування, підвищення відповідальності на законодавчому рівні за впровадження реформ щодо сталого розвитку економіки України;

г) всі відповіді правильні;

6. З'єднайте інститути з їх функціями:

Макрорівень	
Інститути	Функції інститутів
а) Держава	1. Забезпечення гармонізації законодавства з питань стійкого розвитку; ухвалення нормативно-правових актів, які б регулювали соціальні взаємовідносини між економічними агентами різних рівнів
б) Законодавча база	2. Реалізація соціальної політики, яка б сприяла сталому зростанню науково-технологічного потенціалу, поліпшенню добробуту населення та соціального клімату в державі, а також усунення занепаду її природних ресурсів
в) Профспілки	3. Участь у формуванні соціально-економічної політики, розробленні проєктів законів та інших нормативно-

	правових актів з соціально-трудо­вих питань
г) Освіта	4. Розширення знань, розвиток спеціальних навичок, інтелекту, формування життєвої позиції і цінностей у сфері стійкого розвитку; освіта в інтересах стійкого розвитку як усеосяжна концепція, охоплює пов'язані між собою екологічні, економічні та соціальні проблеми

7. З'єднайте інститути з їх функціями:

а) Інститут благочинності	1. Захист інтересів працівників у соціальному партнерстві з роботодавцями, об'єднаннями роботодавців, організаціями бізнесу, органами влади
б) Екологічне підприємництво	2. Розвиток соціально-трудо­вих відносин в Україні за рахунок формування представницьких структур, які б інституалізували свої інтереси в політико-економічній сфері
в) Соціальне партнерство	3. Сприяння реалізації широкомасштабних соціальних проєктів у сфері освіти, охорони здоров'я, особливо для мало захищених верств населення
г) Профспілки	4. Реалізація економічного механізму збалансування інтересів господарських суб'єктів й суспільства крізь призму еколого-економічних відносин та подолання еколого-економічних суперечностей

8. Економічні погляди В. К. Мітчелла:

а) політична економія — це наука про інститути, які забезпечують зразки й норми поведінки, формуючи таким чином певний інституційний порядок (англ. institutional order);

б) використовуючи математичні та статистичні методи започаткував економетрику як нову галузь економічної науки;

в) був визнаним спеціалістом у дослідженні економічних циклів, які характеризував як послідовну зміну піднесень і спадів виробництва, що періодично повторюються;

г) всі відповіді правильні.

9. З'єднайте інститути з їх функціями:

а) Податкова система	1.Формування і розвиток найбільш важливих для суспільства якостей індивідів незалежно від їх особистих доходів
б) Судова система	2.Оцінювання впливу соціальної репутації компанії на її капіталізацію
в) Фондовий ринок	3.Запровадження податкових пільг, цільових субсидій, щоб стимулювати розвиток соціальної відповідальності бізнесу перед суспільством
г) Система суспільних соціальних фондів	4.Вирішення або подолання внутрішньосистемних соціальних конфліктів

10. Функція інституту власності та її структури:

а) забезпечення гармонізації законодавства з питань стійкого розвитку; ухвалення нормативно-правових актів, які б регулювали соціальні взаємовідносини між економічними агентами різних рівнів;

б) участь у формуванні соціально-економічної політики, розробленні проектів законів та інших нормативно-правових актів з соціально-трудова питань;

в) розширення знань, розвиток спеціальних навичок, інтелекту, формування життєвої позиції і цінностей у сфері стійкого розвитку; освіта в інтересах стійкого розвитку як усеосяжна концепція, охоплює пов'язані між собою екологічні, економічні та соціальні проблеми;

г) регулювання доступу до відповідних ресурсів; упорядкування відносин між окремими агентами або суб'єктами правового поля.

ТЕМА 8. СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Здобувачам необхідно зосередити увагу на більш глибокому, аніж викладено в лекційному матеріалі, опрацюванні наведених за темою питань:

1. Сучасні підходи до аналізу та оцінювання економічного розвитку регіонів.
2. Державні механізми стимулювання економічного розвитку регіонів.
3. Стимулювання інноваційного розвитку регіонів.
4. Науково-методичні підходи до формування комплексного механізму стимулювання економічного розвитку регіону.

Мета заняття – ознайомитись з підходами до аналізу та оцінювання економічного розвитку регіонів; вивчити державні механізми стимулювання економічного розвитку регіонів; розглянути механізми стимулювання інноваційного розвитку регіонів; дослідити науково-методичні підходи до формування комплексного механізму стимулювання економічного розвитку регіону.

Після вивчення теми 8 здобувач повинен знати:

- особливості системного аналізу відносно інших методів дослідження;
- підходи до аналізу та оцінювання розвитку регіонів;
- алгоритми кластерного аналізу;
- етапи загального механізму реалізації мети для вибору методів аналізу (оцінювання) розвитку регіонів;
- типову модель кластера;
- найбільш поширені інноваційні структури у світі;
- типові завдання технологічної платформи;
- взаємозв'язок механізмів регіонального розвитку та їх ресурсного забезпечення;
- основні завдання для вирішення проблеми забезпечення економічного розвитку регіонів.

Після вивчення теми 8 здобувач повинен вміти:

- здійснювати аналіз регіонального розвитку;

- здійснювати оцінку регіонів за показниками по напрямкам, на які справляють вплив місцеві органи виконавчої влади;
- здійснювати факторний аналіз для встановлення взаємозв'язків між чинниками розвитку регіонів з метою планування регіонального розвитку;
- пояснювати механізми стимулювання економічного розвитку регіонів;
- охарактеризувати державну підтримку розвитку інноваційних кластерів;
- надати характеристику основним складовим технології розробки і впровадження регіональної стратегії інноваційного розвитку;
- характеризувати комплексний механізм стимулювання економічного розвитку регіону;
- пояснювати етапи технології розробки і впровадження механізму стимулювання економічного розвитку регіону.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Назвіть особливості системного аналізу відносно інших методів дослідження.
2. Охарактеризуйте підходи до аналізу та оцінювання розвитку регіонів.
3. Дайте характеристику етапам загального механізму реалізації мети для вибору методів аналізу (оцінювання) розвитку регіонів.
4. Поясніть взаємозв'язок механізмів регіонального розвитку та їх ресурсного забезпечення
5. Назвіть основні завдання для вирішення проблеми забезпечення економічного розвитку регіонів
6. Поясніть механізми стимулювання економічного розвитку регіонів.
7. Охарактеризуйте державну підтримку розвитку інноваційних кластерів.
8. Дайте характеристику комплексному механізму стимулювання економічного розвитку регіону.
9. Поясніть етапи технології розробки і впровадження механізму стимулювання економічного розвитку регіону.

Завдання для письмової роботи

Теми рефератів:

5. Теорії регіонального розвитку та їх еволюція.
6. Державна регіональна політика та управління регіональним розвитком.
7. Регіоналізм і регіоналізація як загальносвітовий трансформаційний процес.
8. Організаційно-правові засади формування та реалізація державної регіональної політики.
9. Суб'єкти формування державної регіональної політики в Україні.
10. Інституційне забезпечення реалізації державної політики на регіональному рівні.
11. Використання нових інституційних інструментів у системі публічної служби.
12. Залучення недержавних структур до участі у забезпеченні програм регіонального розвитку.
13. Сутність поняття “територія”.
14. Співвідношення змісту понять “державна територія” і “територія адміністративно-територіальної одиниці”.
15. Співвідношення змісту понять “адміністративно-територіальний поділ” і “адміністративно-територіальний устрій”.
16. Засади (принципи) адміністративно-територіального устрою.
17. Адміністративно-територіальні одиниці: поняття та види.
18. Правове регулювання статусу адміністративно-територіальних одиниць України.
19. Регіональні стратегії розвитку: сутність, роль у загальній системі планування розвитку регіонів, особливості розробки.
20. Методичні засади підготовки регіональних стратегій розвитку.
21. Моніторинг та оцінювання реалізації регіональних стратегій розвитку.
22. Комунікативне забезпечення процесу стратегічного планування.
23. Методологічні засади регіонального маркетингу.

Тести

1. Аналіз регіонального розвитку може бути:

- а) ретроспективним, поточним і прогностичним;
- б) зовнішнім і внутрішнім;
- в) кількісним і якісним;
- г) всі відповіді правильні.

2. Основний етап включає в себе:

- а) порядок організації виконання завдань;
- б) форма і зміст матеріалів результатів оцінювання;
- в) збирання та узагальнення даних;
- г) аналіз, інтерпретацію, оформлення і подання результатів.

3. Завершальний етап включає в себе:

- а) порядок організації виконання завдань;
- б) форма і зміст матеріалів результатів оцінювання;
- в) збирання та узагальнення даних;
- г) аналіз, інтерпретацію, оформлення і подання результатів.

4. На сучасному етапі розвитку України ІРУ є необхідними для вирішення таких завдань:

- а) удосконалення організаційно-управлінських процесів в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування;
- б) розробки більш ефективних регіональних програм і проєктів;
- в) удосконалення взаємодії органів влади з громадськістю та суб'єктами господарювання;
- г) всі відповіді правильні.

5. Для здійснення аналізу необхідні такі основні види інформаційних джерел, що стосуються об'єкта оцінювання:

- а) нормативно-правові документи;
- б) статистична інформація;
- в) описова інформація;
- г) всі відповіді правильні.

6. Основними особливостями системного аналізу відносно інших методів дослідження є те, що він:

- а) ураховує будь-яку складність об'єктів дослідження та їх зв'язків із зовнішнім середовищем;
- б) зробити кредит більш доступним;

- в) збільшити обсяг інвестицій;
- г) знизити облікову ставку.

7. Державні механізми за сферою управління стимулювання економічного розвитку регіонів можна класифікувати за такими ознаками:

- а) організаційні, інвестиційні, інноваційні, маркетингові, фінансові та ін.;
- б) економічна, соціальна, екологічна, науково-освітня, культурна, інноваційна тощо;
- в) матеріальні об'єкти, нематеріальні активи;
- г) всі відповіді правильні.

8. Державні механізми за об'єктами для впливу стимулювання економічного розвитку регіонів можна класифікувати за такими ознаками:

- а) коротко-, середньо-, довгострокова перспектива;
- б) одноразовий ефект, мультиплікаційний ефект;
- в) можуть бути оцінені кількісно чи якісно;
- г) матеріальні, нематеріальні; адміністративно-територіальні одиниці, населені пункти, люди, окремі об'єкти та ін.

9. Державні механізми за рівнем упровадження стимулювання економічного розвитку регіонів можна класифікувати за такими ознаками:

- а) державний, регіональний, місцевий, локальний, об'єктний;
- б) транснаціональні, державні, регіональні, місцеві;
- в) дифузні, локальні;
- г) реактивні, стратегічні.

10. Державні механізми за формою стимулювання економічного розвитку регіонів можна класифікувати за такими ознаками:

- а) прямий та опосередкований вплив;
- б) послабленого впливу, помірного впливу, посиленого впливу;
- в) документи, інституції, технології;
- г) високий, середній, низький.

11. Державні механізми за частотою вживання стимулювання економічного розвитку регіонів можна класифікувати за такими ознаками:

- а) державний, регіональний, місцевий, локальний, об'єктний;
- б) разові, багаторазові;
- в) дифузні, локальні;
- г) реактивні, стратегічні.

12. Державні механізми за пріоритетністю щодо впровадження економічного розвитку регіонів можна класифікувати за такими ознаками:

- а) першочергові, другорядні;
- б) послабленого впливу, помірного впливу, посиленого впливу;
- в) документи, інституції, технології;
- г) високий, середній, низький.

ТЕМА 9. ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ РЕГІОНУ ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Здобувачам необхідно зосередити увагу на більш глибокому, аніж викладено в лекційному матеріалі, опрацюванні наведених за темою питань:

1. Структура та функції фінансових ресурсів регіону.
2. Нормативно-правова база формування фінансових ресурсів регіону: етапи розвитку.
3. Напрями зміцнення фінансово-ресурсної бази регіонів.

Мета заняття – ознайомитись зі структурою та функціями фінансових ресурсів регіону; нормативно-правовою базою формування фінансових ресурсів регіону, етапами розвитку та напрямами зміцнення фінансово-ресурсної бази регіонів.

Після вивчення теми 9 здобувач повинен знати:

- функції фінансів регіону;
- структуру фінансових ресурсів регіону;
- основні критерії конкурсного відбору інвестиційних програм (проектів);
- умови фінансування інвестиційних програм (проектів) за рахунок бюджетних коштів;
- класифікацію міжбюджетних трансфертів.

Після вивчення теми 9 здобувач повинен вміти:

- визначати головні чинники, які безпосередньо визначають обсяги фінансових ресурсів, утворених на рівні регіонів;
- характеризувати доходи загального фонду місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів;
- характеризувати найважливіші напрями щодо зміцнення фінансово-ресурсної бази регіонів.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Назвіть функції фінансів регіону.
2. Розкрийте структуру фінансових ресурсів регіону.
3. Охарактеризуйте основні критерії конкурсного відбору інвестиційних програм (проектів).
4. Назвіть умови фінансування інвестиційних програм (проектів) за рахунок бюджетних коштів
5. Охарактеризуйте класифікацію міжбюджетних трансфертів.
6. Охарактеризуйте головні чинники, які безпосередньо визначають обсяги фінансових ресурсів, утворених на рівні регіонів.
7. Дайте характеристику доходам загального фонду місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів.
8. Назвіть та охарактеризуйте найважливіші напрями щодо зміцнення фінансово-ресурсної бази регіонів.

Завдання для письмової роботи

Теми рефератів:

1. Особливості функціонування об'єктів регіональної інфраструктури комунальної форми власності.
2. Роль державно-приватного партнерства в розвитку регіональної інфраструктури.
3. Теоретичні засади формування соціальної інфраструктури регіону.
4. Розвиток основних галузей соціально-побутового призначення.
5. Розвиток основних галузей соціально-культурного призначення.
6. Державне регулювання розвитку соціальної інфраструктури регіону.

7. Історичні та соціальні передумови розвитку системи управління земельними ресурсами.

8. Теоретичні засади управління земельними ресурсами на регіональному рівні.

9. Підвищення ефективності управління земельними ресурсами в регіоні.

10. Забезпечення ефективного менеджменту використання земельних ресурсів регіону.

11. Інформаційне забезпечення управління земельними ресурсами на регіональному рівні.

12. Контролінг як сучасна концепція регіонального управління.

13. Завдання та функції контролінгу в системі регіонального управління.

14. Види контролінгу. Сутність стратегічного та оперативного контролінгу.

15. Структура та змістова характеристика елементів системи контролінгу.

16. Алгоритм упровадження контролінгу в систему регіонального управління.

Тести

1. Фінанси регіону – це:

а) сфера взаємовідносин з приводу обігу фінансових ресурсів, де здійснюються їх мобілізація, розподіл та організація раціонального використання;

б) вибір державою нових форм і методів регулювання економіки з метою

забезпечення збалансованого макроекономічного розвитку;

в) система соціально-економічних ідей та цілей розвитку країни, основні

г) завдання, засоби їх досягнення, а також діяльність органів державної влади й управління щодо їх реалізації.

2. Міжбюджетні трансферти поділяються на:

а) дотації вирівнювання;

б) субвенції;

в) додаткові дотації;

г) всі відповіді правильні.

3. Дотації вирівнювання- це:

а) міжбюджетний трансферт на вирівнювання дохідної спроможності бюджету, який його отримує;

б) субвенції – міжбюджетні трансферти для використання з певною метою в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про надання субвенції;

в) кошти, що передаються до державного бюджету та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів;

г) міжбюджетні трансферти на вирівнювання фінансової забезпеченості місцевих бюджетів; на компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів, що не враховуються під час визначення обсягу міжбюджетних трансфертів, внаслідок надання пільг, установлених державою; інші додаткові дотації.

4. Міжбюджетний трансферт – це:

а) міжбюджетний трансферт на вирівнювання дохідної спроможності бюджету, який його отримує;

б) міжбюджетні трансферти для використання з певною метою в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про надання субвенції;

в) кошти, що передаються до державного бюджету та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів;

г) міжбюджетні трансферти на вирівнювання фінансової забезпеченості місцевих бюджетів;

5. Додаткові дотації – це:

а) міжбюджетний трансферт на вирівнювання дохідної спроможності бюджету, який його отримує;

б) міжбюджетні трансферти для використання з певною метою в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про надання субвенції;

в) кошти, що передаються до державного бюджету та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів;

г) міжбюджетні трансферти на вирівнювання фінансової забезпеченості місцевих бюджетів; на компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів, що не враховуються під час визначення обсягу міжбюджетних трансфертів, внаслідок надання пільг, установлених державою; інші додаткові дотації.

6. Серед головних чинників, які безпосередньо визначають обсяги фінансових ресурсів, утворених на рівні регіонів, є:

а) галузева структура регіональних комплексів та їх дохідність, що визначає обсяги податкової бази;

б) відмінності між регіонами у рівнях соціально-економічного розвитку;

в) ефективність використання місцевих ресурсів багатоцільового призначення (трудових, земельних, водних);

г) всі відповіді правильні.

7. Мінімальна кошторисна вартість для інвестиційних програм (проектів) регіонального (міжрегіонального) значення та тих, що реалізуються в містах обласного значення, – не менш як:

а) 1000 тис. грн;

б) 2000 тис. грн;

в) 9000 тис. грн;

г) 6000 тис. грн.

8. Мінімальна кошторисна вартість для інвестиційних програм (проектів) районного значення та тих, що спрямовані на розв'язання проблем однієї або кількох територіальних громад (міст районного значення, сіл, селищ), – не менш як:

а) 1000 тис. грн;

б) 2000 тис. грн;

в) 9000 тис. грн;

г) 200 тис. грн..

9. Для того, щоб усунути суб'єктивізм та фрагментарність щодо процесів формування та використання Державного фонду регіонального розвитку, доцільно чітко унормувати пріоритети його діяльності (та фінансування) як інструменту, що створений з метою фінансування цілей середньострокового та довгострокового регіонального розвитку, у тому числі шляхом:

а) розробки окремого положення про Державний фонд регіонального розвитку. У Положенні слід чітко визначити призначення, мету, завдання і очікувані результати його діяльності (у тому числі – навести кількісні критерії) досягнення мети – стимулювання регіонального розвитку;

б) об'єднання в межах Державного фонду регіонального розвитку всіх фінансових джерел державної підтримки регіонального розвитку, забезпечення прозорості їх розподілу;

в) усунення можливості погашення за рахунок коштів фонду кредиторської заборгованості місцевих бюджетів, оскільки це суперечить інвестиційній спрямованості функціонування Державного фонду регіонального розвитку;

г) всі відповіді правильні.

10. Європейський фонд регіонального розвитку (ЄФРР) відповідних регіональних проектів, ґрунтується на підході:

а) ефективне складання програм регіонального розвитку + ефективне витрачання на них коштів = зміни на рівні регіональної економіки та отримання довгострокового економічного ефекту у вигляді стійкого економічного зростання та створення робочих місць на місцевому, регіональному рівні;

б) створення організаційно-правових умов для здійснення зовнішньоекономічної діяльності;

в) реалізації конкурентних переваг країни;

г) створення митних бар'єрів щодо експортних та імпорتنих операцій.

ТЕМА 10. ДОСВІД КРАЇН СВІТУ З ПИТАНЬ РЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

Здобувачам необхідно зосередити увагу на більш глибокому, аніж викладено в лекційному матеріалі, опрацюванні наведених за темою питань:

1. Модернізація регіональної політики в країнах з різним рівнем розвитку.

2. Основні напрями змін у політиці єднання Європейського Союзу.

3. Напрями інституційної трансформації державної політики в умовах глобалізації.

4. Європейський досвід інституційного забезпечення регіонального управління.

Мета заняття – ознайомитись з механізмами модернізації регіональної політики в країнах з різним рівнем розвитку; основними

напрямами змін у політиці єднання Європейського Союзу та напрямами інституційної трансформації державної політики в умовах глобалізації; дослідити Європейський досвід інституційного забезпечення регіонального управління.

Після вивчення теми 10 здобувач повинен знати:

- регіональну політику різних країн світу;
- цілі сторін щодо проекту законодавчих пропозицій Європейської Комісії для політики єднання на програмний період 2014–2024 рр. “партнерський контракт”;
- нові функції, які з’явилися в центральних урядах багатьох країн у новій моделі управління регіональною політикою;
- найбільш поширені форми політичних рішень, що починають застосовуватися різними країнами в процесі багаторівневого управління;

Після вивчення теми 10 здобувач повинен вміти:

- аналізувати зміни підходів у державній політиці щодо регіонального розвитку;
- здійснювати аналіз трансформації політичних цілей та інструментів у програмі єднання ЄС;
- аналізувати механізми горизонтальної координації діяльності центральних органів виконавчої влади;
- аналізувати особливості регіональної політики рядів європейських держав.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Розкрийте сутність регіональної політики різних країн світу.
2. Охарактеризуйте нові функції, які з’явилися в центральних урядах багатьох країн у новій моделі управління регіональною політикою.
3. Назвіть найбільш поширені форми політичних рішень, що починають застосовуватися різними країнами в процесі багаторівневого управління
4. Проаналізуйте зміни підходів у державній політиці щодо регіонального розвитку.
5. Здійсніть аналіз трансформації політичних цілей та інструментів у програмі єднання ЄС.
6. Проаналізуйте механізми горизонтальної координації діяльності центральних органів виконавчої влади.

7. Здійснить аналіз особливості регіональної політики рядів європейських держав.

Завдання для письмової роботи

Теми рефератів:

1. Сучасні підходи до аналізу та оцінювання економічного розвитку регіонів.
2. Державні механізми стимулювання економічного розвитку регіонів.
3. Стимулювання інноваційного розвитку регіонів.
4. Науково-методичні підходи до формування комплексного механізму стимулювання економічного розвитку регіону.
5. Зміст та сутність логістичного менеджменту в регіональному управлінні.
6. Засоби управління регіональними логістичними системами.
7. Оптимізація розвитку регіональних логістичних систем.
8. Інформаційне забезпечення в логістичному державному регулюванні.
9. Прогнозування показників регуляторного впливу в регіональних логістичних системах.
10. Пріоритети управління якістю в логістичному державному регулюванні.
11. Структура та функції фінансових ресурсів регіону.
12. Нормативно-правова база формування фінансових ресурсів регіону: етапи розвитку.
13. Напрями зміцнення фінансово-ресурсної бази регіонів.
14. Модернізація регіональної політики в країнах з різним рівнем розвитку.
15. Основні напрями змін у політиці єднання Європейського Союзу.
16. Напрями інституційної трансформації державної політики в умовах глобалізації.
17. Європейський досвід інституційного забезпечення регіонального управління.

Тести

1. Механізм координації міжміністерських комітетів:

а) міністерський комітет регіональної політики (Данія, Туреччина); координація спільних проблем покращання регіональної

економіки (Німеччина); Міжміністерський комітет програм розвитку (Греція); Національна регіональна рада розвитку (Угорщина); Президентський комітет регіонального розвитку (Корея); Міжміністерська комісія сталого сільського розвитку, мікрорегіональних програм (Мексика); Субкомітет сільської та регіональної політики (Норвегія);

б) стратегія регіонального розвитку і політика просторового розвитку (Чехія); Національна просторова стратегія (Японія); Програма національної просторової політики (Португалія); Довгостроковий план регіонального розвитку (Корея);

в) національне і регіональне бюро з планування в міністерстві земельних ресурсів, інфраструктури і транспорту (Японія); департамент із просторового розвитку міністерства сталого розвитку та інфраструктури; Вища рада з просторового планування (Люксембург), директорат просторової економічної політики міністерства економічних справ;

г) всі відповіді правильні.

2. Серед нових функцій, які з'явилися в центральних урядів багатьох країн у новій моделі управління регіональною політикою, доцільно відмітити такі:

а) сприяння пошуку консенсусу і зв'язку між регіонами й секторами, включаючи визначення цілей, часових рамок та просторових меж;

б) збирання та аналіз адекватних даних та інформації, формування баз даних відносно потреб та можливостей розвитку регіонів, посилення діалогу між центральними органами виконавчої влади;

в) розвиток законодавчої, фінансової та адміністративної систем, які регулюють складні ієрархічні види координації;

г) всі відповіді правильні.

3. Польська регіональна політика вже сформована, але все ж таки потребує вдосконалення з метою підвищення результативності. До основних урядових документів можна віднести:

а) Польща 2025 – Довгострокову стратегію стійкого розвитку (затверджену Радою Міністрів у липні 2000 р.);

б) стратегію економічного розвитку та державних фінансів на 2000–2010 роки (затверджену Радою Міністрів у червні 1999 р.);

в) програму середньострокового розвитку країни до 2002 р. (затверджену Радою Міністрів у червні 1999 р.);

г) все вищепераховане.

4. Модель інтервенції діє через фінансування і підтримку надання пов'язаних і призначених для конкретної території публічних товарів та послуг і спрямована на:

а) посилення/створення інституцій для адміністративного управління;

б) покращення доступу громадян і компаній до товарів, послуг та інформації;

в) стимулювання економічного розвитку та підприємництва;

г) розвиток законодавчої, фінансової та адміністративної систем, які регулюють складні ієрархічні види координації.

5. Як правило, рішення про фінансову допомогу приймалося за принципом:

а) “згори-донизу”;

б) Хрест Кейнса;

в) економічної науки;

г) всі відповіді правильні.

6. Механізм координації стратегічного планування та програмування:

а) міністерський комітет регіональної політики (Данія, Туреччина); координація спільних проблем покращання регіональної економіки (Німеччина); Міжміністерський комітет програм розвитку (Греція); Національна регіональна рада розвитку (Угорщина); Президентський комітет регіонального розвитку (Корея);

б) національне і регіональне бюро з планування в міністерстві земельних ресурсів, інфраструктури і транспорту (Японія); департамент із просторового розвитку міністерства сталого розвитку та інфраструктури; Вища рада з просторового планування (Люксембург), директорат просторової економічної політики міністерства економічних справ;

в) стратегія регіонального розвитку і політика просторового розвитку (Чехія); Національна просторова стратегія (Японія);

Програма національної просторової політики (Португалія);
Довгостроковий план регіонального розвитку (Корея);
г) всі відповіді правильні.

7. Цілі регіональної політики у програмному період 2000–2006 рр., передбачали мету № 1:

- а) “підтягування” рівня економічного розвитку менш розвинутих регіонів;
- б) сприяння економічним та соціальним перетворенням у регіонах із структурними проблемами розвитку;
- в) модернізація системи професійної підготовки і працевлаштування;
- г) програма допомоги країнам Північної Європи.

8. Цілі регіональної політики у програмному період 2000–2006 рр., передбачали мету № 2:

- а) “підтягування” рівня економічного розвитку менш розвинутих регіонів;
- б) модернізація системи професійної підготовки і працевлаштування;
- в) сприяння економічним та соціальним перетворенням у регіонах із структурними проблемами розвитку;
- г) Програма допомоги країнам Північної Європи.

9. Цілі регіональної політики у програмному період 2000–2006 рр., передбачали мету № 3:

- а) “підтягування” рівня економічного розвитку менш розвинутих регіонів;
- б) сприяння економічним та соціальним перетворенням у регіонах із структурними проблемами розвитку;
- в) програма допомоги країнам Північної Європи;
- г) модернізація системи професійної підготовки і працевлаштування.

10. EQUAL (Рівність) – це

а) ініціатива в рамках ESF. Мета – заохочення транснаціональної співпраці з розвитку нових засобів боротьби зі всіма формами дискримінації та нерівності на ринку праці, у тому числі згладжування диспропорцій на ринку праці;

- б) сприяння економічним та соціальним перетворенням у регіонах із структурними проблемами розвитку;
- в) стимулювання економічного розвитку та підприємництва;
- г) розвиток законодавчої, фінансової та адміністративної систем, які регулюють складні ієрархічні види координації.

РОЗДІЛ 4 ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Економічні системи та їх класифікація.
2. Еволюція економічних систем як форм господарювання. Типи, види та моделі економічних систем.
3. Перехідна економіка. Закономірності та особливості розвитку перехідних економік. Трансформація економічної системи в Україні.
4. Охарактеризуйте економічні системи за їх класифікаційними ознаками.
5. Визначте основні етапи еволюції економічних систем як форм господарювання.
6. Назвіть типи, види та моделі економічних систем.
7. Наведіть основні висновки порівняльного аналізу економічних систем у теоріях індустриально-економічного розвитку.
8. Надайте характеристику постіндустріального суспільства як концепції і реальності.
9. Проаналізуйте закономірності та особливості розвитку перехідних економік.
10. Назвіть основні вектори трансформації економічної системи в Україні.
11. Категоріальний аналіз теоретико-системних досліджень.
12. Базисні системні параметри та закономірності.
13. Фундаментальні характеристики системи.
14. Дайте визначення поняттям «функція», «функціонування», «поведінка».
15. Назвіть основні чинники, від яких залежить можливість і ефективність організаційної дії.
16. Охарактеризуйте системні закономірності, пов'язані з параметричним базисом «протиріччя – мета – середовище».
17. Опишіть системні закономірності, пов'язані з параметричним базисом «конструкція – динаміка».

18. Здійсніть аналіз фундаментальних характеристик системи.
19. Структурно-організаційні елементи соціально-економічної системи.
20. Сутність та структура механізму функціонування і розвитку соціально-економічної системи.
21. Назвіть властивості системних об'єктів.
22. Охарактеризуйте основні інституціональні визначення соціально-економічних систем.
23. Охарактеризуйте структуру об'єктів соціально-економічної системи.
24. Назвіть складові механізму системи.
25. Здійсніть порівняння основних етапів еволюції уявлень про СЕС до другої половини ХІХ ст.
26. Дайте характеристику суб'єктів соціально-економічної системи.
27. Функції, необхідні для збереження соціально-економічних систем.
28. Умови функціонування систем у відповідності до реалізації принципів і функцій управління.
29. Назвіть основні завдання підготовчої стадії організації.
30. Охарактеризуйте основні функції підготовчої стадії організації і адаптації.
31. Визначте критерії класифікації і порівняння соціально-економічних систем у відповідності до характеристик мети.
32. Назвіть критерії класифікації соціально-економічних систем у відповідності до характеристик структури.
33. Охарактеризуйте критерії класифікації соціально-економічних систем за характеристиками механізму.
34. Сформулюйте об'єктивні принципи функціонування системи задля досягнення нею доцільного й оптимального самоуправління і управління.
35. Природа виникнення змін.
36. Сутність змін у природі та у відкритих соціально-економічних системах.
37. Організаційна досконалість – основа організаційних змін.
38. Класифікація організаційних змін.
39. Назвіть і охарактеризуйте основні еволюційні етапи трактування змін.

40. Охарактеризуйте основні риси соціально-економічної системи задля розуміння виникнення змін.
41. Назвіть і охарактеризуйте найбільш поширені причини невдачі проектів.
42. Сформулюйте та поясніть умови для розвитку соціально-економічної системи.
43. Дайте характеристику основним підходам в управлінні процесами.
44. Здійсніть та поясніть класифікацію змін в СЕС.
45. Синтез методології управління функціонуванням і розвитком соціально-економічної системи.
46. Науково-методичний підхід до забезпечення результативності і стійкості функціонування і розвитку соціально-економічної системи.
47. Показники функціонування і розвитку соціально-економічної системи.
48. Назвіть основні положення, що характеризують управління СЕС.
49. Поясніть принципи управління функціонуванням і розвитком соціально-економічних систем.
50. Розкрийте структуру механізму управління функціонуванням і розвитком соціально-економічної системи
51. Назвіть характерні риси стадій життєвого циклу систем.
52. Охарактеризуйте основні показники динаміки та оцінки відповідності динаміки певним цільовим орієнтирам СЕС.
53. Проаналізуйте етапи реалізації науково-методичного підходу до забезпечення результативності та стійкості функціонування і розвитку соціально-економічної системи.
54. Проаналізуйте показники функціонування соціально-економічної системи суспільства.
55. Комплексна характеристика інституційно-правового забезпечення економічного розвитку регіонів.
56. Орієнтири інституційно-правових дій у сфері державної політики.
57. Інститути та їх роль у розвитку національної економіки.
58. Охарактеризуйте інституційно-правове забезпечення економічного розвитку регіонів в Україні.
59. Дайте характеристику заходам, що сприяють ефективному формуванню інституціонального середовища розвитку

підприємства в контексті сталого розвитку.

60. Охарактеризуйте напрями неоінституціональних досліджень.

61. Охарактеризуйте напрями раннього інституціоналізму.

62. Сучасні підходи до аналізу та оцінювання економічного розвитку регіонів.

63. Державні механізми стимулювання економічного розвитку регіонів.

64. Стимулювання інноваційного розвитку регіонів.

65. Науково-методичні підходи до формування комплексного механізму стимулювання економічного розвитку регіону.

66. Назвіть особливості системного аналізу відносно інших методів дослідження.

67. Дайте характеристику етапам загального механізму реалізації мети для вибору методів аналізу (оцінювання) розвитку регіонів.

68. Назвіть основні завдання для вирішення проблеми забезпечення економічного розвитку регіонів

69. Поясніть механізми стимулювання економічного розвитку регіонів.

70. Дайте характеристику комплексному механізму стимулювання економічного розвитку регіону.

71. Поясніть етапи технології розробки і впровадження механізму стимулювання економічного розвитку регіону.

72. Структура та функції фінансових ресурсів регіону.

73. Нормативно-правова база формування фінансових ресурсів регіону: етапи розвитку.

74. Напрями зміцнення фінансово-ресурсної бази регіонів.

75. Назвіть функції фінансів регіону.

76. Розкрийте структуру фінансових ресурсів регіону.

77. Охарактеризуйте основні критерії конкурсного відбору інвестиційних програм (проектів).

78. Назвіть умови фінансування інвестиційних програм (проектів) за рахунок бюджетних коштів

79. Охарактеризуйте класифікацію міжбюджетних трансфертів.

80. Охарактеризуйте головні чинники, які безпосередньо визначають обсяги фінансових ресурсів, утворених на рівні регіонів.

81. Дайте характеристику доходам загального фонду

місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів.

82. Назвіть та охарактеризуйте найважливіші напрями щодо зміцнення фінансово-ресурсної бази регіонів.

83. Основні напрями змін у політиці єднання Європейського Союзу.

84. Напрями інституційної трансформації державної політики в умовах глобалізації.

85. Європейський досвід інституційного забезпечення регіонального управління.

86. Розкрийте сутність регіональної політики різних країн світу.

87. Охарактеризуйте нові функції, які з'явилися в центральних урядах багатьох країн у новій моделі управління регіональною політикою.

88. Проаналізуйте зміни підходів у державній політиці щодо регіонального розвитку.

89. Здійсніть аналіз трансформації політичних цілей та інструментів у програмі єднання ЄС.

90. Проаналізуйте механізми горизонтальної координації діяльності центральних органів виконавчої влади.

РОЗДІЛ 5

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Інформаційні ресурси:

Бібліотека ім. В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>

Бібліотека ім. В.Г. Короленко. URL: <http://korolenko.kharkov.com/>

Бібліотека ХНТУСГ. URL: <https://library.khntusg.com.ua/>

Електронна бібліотека. URL: <http://lib.meta.ua/>

Студентська електронна бібліотека URL: <http://www.lib.ua-ru.net/>

Нормативно-правова база України URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/>

Література:

1. Бабенко С. Г. Концептуальні підходи до розвитку національного кооперативного руху у ХХІ столітті. *Національний кооперативний рух та структурні зміни в економіці України ХХІ століття* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : Укросвіта, 2001. С. 28–34.

2. Бабенко С. Українська кооперативна ідея в загальноєвропейському контексті. – Київ : Ред. газ. «Вісті ЦИСТУ», 2003. 160 с.

3. Бабенко С. Г. Стратегія розвитку кооперативного сектора економіки України. *Економіка і прогнозування*. 2003. № 4. С. 38–49.

4. Бабенко С. Г. Споживча кооперація України: етапи встановлення, тенденції, сучасні пріоритети розвитку. *Вісті ДВ*. 2006. 20 жовт. 65 с.

5. Башнянин Г. І. Дослідження кооперативних систем в контексті ринкових систем. *Наук. вісн. Нац. лісотехнічного ун-ту України* : зб. наук.-техн. пр. Вип. 19.11. Львів : НЛТУ України, 2009. С. 114–119.

6. Башнянин Г. І. Кооперативні системи: проблеми трансформації за умов ринкової транзиції. Львів : Вид-во ЛКА, 2009. 414 с.

7. Башнянин Г. І. Посттрадиційні напрями дослідження кооперативних економічних систем. *Наук. пр. Лісівничої акад. наук України* : зб. наук. пр. Вип. 7. Львів : РВВ НЛТУ України, 2009. С. 113–116.

8. Беренштейн Б. Л. Розвиток сільськогосподарської кооперації в Україні. *Економіка АПК*. 2009. № 7. С. 38–43.

9. Біла О. Г. Економічний потенціал споживчої кооперації України в умовах перехідної економіки. *Вісник ЛКА*. Серія економічна. 2007. Вип. 24. С. 362–367.

10. Ванівський М. М. Інфраструктурне забезпечення розвитку споживчої кооперації : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / Львів, 2012. 224 с.

11. Гаець В. М. Кооперація вчора, сьогодні, завтра: науково-практичні аспекти. *Споживча кооперація України: історичний досвід, сучасний розвиток, стратегічні орієнтири* : зб. наук. доп. Всеукр. наук.-практ. конф., 12 жовт. 2010 р. Львів : ЛКА, 2010. С. 21–44.

12. Горкіна Л. Кооперація у контексті ліберально-демократичної концепції модернізації суспільства. *Економіка України*. 2011. № 5. С. 4–15.

13. Варналія З.С. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія. Київ: НІСД, 2007. 768 с.

14. Лала О. М. Природа надійності у філософському аспекті.

Методологія та практика менеджменту у XXI столітті: загальнодержавні, галузеві та регіональні аспекти : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., 13–14 трав. 2010 р. Полтава : РВВ ПУЕТ, 2010. Ч. 1. С. 48–50.

15. Ніколенко С. С. Особливості побудови національної моделі соціально-економічного розвитку України. *Наук. вісн. Полтав. ун-ту економіки і торгівлі. Серія: «Економічні науки»*. 2013. № 1 (56). С. 66–73.

16. Ніколенко С. С. Досвід макроекономічного програмування розвитку економіки України в період 1992–2014 рр. *Інституційний розвиток соціально-економічних систем: національна економіка у глобальному середовищі* : зб. наук. пр. за матеріалами VII Міжнар. наук.-практ. конф. Полтава : ПУЕТ, 2015. С. 146–149.

17. Рогоза М. Є. Концептуальний погляд щодо механізмів забезпечення ефективності розвитку системи споживчої кооперації України. *Споживча кооперація України: історичний досвід, сучасний розвиток, стратегічні орієнтири* : зб. наук. доп. учасн. Всеукр. наук.-практ. конф., 12 жовт. 2010 р.. Львів : ЛКА, 2010. С. 124–130.

18. Таран-Лала О. М. Діалектична концепція складності системи. *Економіка Крима*. 2012. № 4 (41). С. 108–111.

19. Таран-Лала О. М. Засоби реалізації головної та функціональної цілей системи. *Наук. вісн. ПУЕТ. Серія: «Економічні науки»*. 2013. № 4 (60). С. 45–54.

20. Таран-Лала О. М. Особливості пізнання систем. *Вісник КНУТД*. 2013. № 1 (69). С. 252–256.

21. Таран-Лала О. М. Взаємодія національної економіки і споживчої кооперації як соціально-економічної системи. *Науковий журнал «Молодий вчений»*, № 3 (30), Частина II. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. С. 216–221.

22. Таран-Лала О. М. Концепція соціально-економічного розвитку системи споживчої кооперації. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки. Випуск № 17 (4)*. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. С. 35–40.

23. Таран-Лала О. М. Методологічні аспекти формування механізму діагностики ефективного функціонування споживчої кооперації України як соціально-економічної системи. *Наук. вісн. ПУЕТ. Серія: «Економічні науки»*. 2016. № 1 (73). С. 77–91.

Додаток А
Зразок оформлення титульної сторінки письмової
самостійної роботи

ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

КАФЕДРА ОБЛІКУ, АУДИТУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

САМОСТІЙНА ПИСЬМОВА РОБОТА

**з дисципліни «Управління змінами в
соціально-економічних системах»**

Тема реферату:

Виконав:

Здобувач (ка) _____ курсу
спеціальності _____

_____
(прізвище та ініціали)

Перевірив:

д.е.н., професор, Рижикова Н.І.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____

Оцінка: ECTS _____

Харків – 20 ____

Навчальне видання

**УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ В
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ**

Методичні вказівки
до самостійного вивчення дисципліни

Укладачі:
РИЖИКОВА Наталія Іванівна
РУДЕНКО Сергій Валентинович

Формат 60x84/16. Гарнітура Times New Roman
Папір для цифрового друку. Друк ризографічний.

Ум. друк. арк.4,4
Наклад пр. 100

Державний біотехнологічний університет
61002, м. Харків, вул. Алчевських, 44